

Uskonnollisuuden muutos rippikoulussa

Nuorten näkemyksiä

Mari Hotti

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurien tutkimus, uskontotiede

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Helmikuu 2026

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurien tutkimus, uskontotiede

Mari Hotti

Uskonnollisuuden muutos rippikoulussa. Nuorten näkemyksiä

Sivumäärät: 61 sivua, joista 1 sivu liitteitä.

Tämän tutkielman aiheena on nuorten näkemykset rippikoulun myötä tapahtuneista muutoksista heidän omassa uskonnollisuudessaan. Muutoksia tarkastellaan Glockin ja Starkin 1960-luvulla kehittämien uskonnollisuuden ulottuvuuksien avulla. Tässä tutkielmassa keskitytään ulottuvuuksista kahteen: ideologiseen ja rituaaliseen ulottuvuuteen. Rituaalinen ulottuvuus jaetaan vielä tarkemmin uskonnon yksityiseen ja uskonnon julkiseen harjoittamiseen.

Tutkielma on metodologialtaan laadullinen ja sen aineisto on tuotettu haastattelemalla juuri rippikoulun käyneitä nuoria. Haastattelut on toteutettu puolistrukturoituina teemahaastatteluina ja analysoitu sisällönanalyysin keinoin. Teemoitellusta aineistosta on tyypitelty kolme kuvitteellista katsomuksellista identiteettiä: perinteitä kunnioittava nuori, sosiaalinen nuori ja uskova nuori.

Perinteitä kunnioittavan nuori edustaa perheineen kulttuurikristillisyyttä. Ideologisen ulottuvuuden tasolla nuori jäi hieman pohtimaan rippikoulussa käytyjä keskusteluja. Rituaalisen ulottuvuuden osalta muutoksia ei juurikaan tapahtunut, koska nuorella oli jo entuudestaan kokemusta iltarukouksesta ja seurakunnan kerhoista. Tämä nuori osallistuu isoskoulutukseen, koska se on perheen perinne. Sosiaalinen nuori puolestaan on sekularisaatioita heijasteleva nuori, joka ei usko yliluonnolliseen, mutta on kuitenkin osallistunut rippikouluun, koska kaveritkin osallistuivat. Rippikoulu näyttäytyi tälle nuorelle hauskana paikkana ja positiivinen leirikokemus sai nuoren hakeutumaan isoskoulutukseen ja suunnittelemaan tulevalle leirille osallistavia leikkejä ja sketsejä. Muutokset olivat siis merkittäviä erityisesti uskonnon julkisen harjoittamisen lisääntymisenä. Uskova nuori on kokenut eniten muutoksia, jotka ilmenevät erityisesti ideologisen ulottuvuuden tasolla syvällisenä pohdintana liittyen esimerkiksi Jumalan kolminaisuuteen ja syntien anteeksiantamiseen. Myös uskonnollisuuden yksityinen harjoittaminen on tällä nuorella lisääntynyt: hän rukoilee iltaisin omassa huoneessaan ja lukee aktiivisesti rippikoulusta saamaansa Raamattua. Nuori myös hyödyntää mobiilisovellusta ja somekanavia kristinuskonsa vahvistamisessa. Uskonnon julkinen harjoittaminen ei kuitenkaan tämän nuoren osalta lisääntynyt eikä hän jatka isoskoulutukseen. Kenties leiri näyttäytyi hänelle turhan leikkimielisenä eikä keskittynyt riittävästi uskonnollisiin kysymyksiin.

Avainsanat: uskontososiologia, rippikoulututkimus.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Teoreettinen viitekehys	10
2.1	Uskonnollisuuden sosiologinen tutkimus	10
2.1.1	Uskontososiologia	10
2.1.2	Uskonnollisuuden ulottuvuudet	12
2.1.3	Katsomukselliset identiteetit	14
2.2	Rippikoulututkimus	17
3	Tutkimuskysymykset	23
4	Tutkimuksen metodologia ja aineisto	24
4.1	Laadullisen tutkimuksen periaatteet	24
4.2	Aineiston tuottaminen haastattelemalla rippikoulun käyneitä nuoria	24
4.3	Aineiston analysointi sisällönanalyysin keinoin	28
4.4	Eettiset kysymykset	30
5	Tulokset	32
5.1	Uskonnollisuuden ideologinen ulottuvuus	32
5.2	Uskonnollisuuden rituaalinen ulottuvuus	41
5.2.1	Yksityinen uskonnon harjoittaminen	41
5.2.2	Julkinen uskonnon harjoittaminen	43
5.3	Tyypittely: Kolme katsomuksellista identiteettiä	45
5.3.1	Perinteitä kunnioittava nuori	46
5.3.2	Sosiaalinen nuori	47
5.3.3	Uskova nuori	48
6	Johtopäätökset	50
	Lähteet	57
	Liitteet	61
	Liite 1. Haastattelurunko	61

1 Johdanto

Nuorten uskonnollisuus on muutoksessa. Näin argumentoidaan kirkon nelivuotiskertomuksessa Kirkko epävarmuuksien ajassa – Suomen evankelisluterilainen kirkko 2020–2023. Tässä Kirkon tutkimuksen ja koulutuksen julkaisussa nousee Gallup Ecclesiastica 2024 -kyselyn perusteella esiin muun muassa tyttöjen ja poikien uskonnollisuuden eriytyminen suhteessa kristinuskoon; tytöt ovat etääntymässä kristinuskon perususkomuksista, kun taas pojat uskovat tyttöjä yleisemmin kristillisiin uskomuksiin, kuten Jumalan olemassaoloon ja Jeesuksen ylösnousemukseen. Tytöt voivat olla muulla tavoin uskonnollisempia kuin pojat, mutta toisaalta tytöt myös entistä useammin identifioituvat ateisteiksi, toisin kuin pojat. Tutkijat esittävät varovaisen yhteyden uskonnollisuuden ja jumaluskon sekä yleisen arvomaailmojen eriytymisen välille. Yleisenä trendinä tyttöjen osalta on ollut se, että jokainen edeltäjänsä nuorempi ikäryhmä on siirtynyt askeleen poliittisesti vasemmistolaisempaan ja liberaalimpaan suuntaan, kun taas poikien osalta siirtymä liberaali-konservatiivi-akselilla on ollut huomattavasti maltillisempaa. Nuorimmalla ikäryhmällä kuulu yhteiskunnallisissa arvoissa tyttöjen ja poikien välillä on siis suurempi kuin vanhemmissa ikäryhmissä. Suomessa kristillinen jumaluskoko liitetään usein oikeistokonservatiivisiin mielikuviin, joten on todennäköistä, että arvomuutosten myötä kristinuskon Jumala saattaa jäädä tytöille etäisemmäksi. (Ketola ja Sohlberg 2024, 80, 84; Salomäki 2024, 215, 227–228.)

Nuoruus voidaan usein ajatella jonkinlaiseksi liminaaliseksi vaiheeksi eli välitilaksi, johon siirrytään lapsuudesta ja josta jatketaan aikuisuuteen, tulevaksi sukupolveksi. Nuoruuteen elämänvaiheena sisältyy kuitenkin merkittäviä muutoksia, kuten esimerkiksi oman identiteetin muotoutumisen prosessi. Tosin nuorten ajatukset ja etenkin toimintatavat usein aiheuttavat huolta tai jopa ärtymystä vanhemmissa sukupolvissa. Irtautuminen lapsuudenkodista ja oman itsen määrittäminen suhteessa yhteiskuntaan on kuitenkin nuorten tehtävä ja etuoikeus siitä huolimatta, että se saattaa jollain tasolla ravistella perinteisiä konventioita. Nuoret voivat omaksua ja vahvistaa yhteisön perinteitä tai yhtä lailla muuttaa tai jopa kieltää vanhat toimintatavat. Nuoret myös muovaavat niin paikallisia kuin globaalejakin toimintatapoja ja käytänteitä tehden niistä omanlaisiaan. Näin ajateltuna nuoret toimivat myös tulevaisuuden indikaattoreina siitä, mihin suuntaan yhteiskunta on muuttumassa. (Gareau, Bullivant ja Beyer 2018, 1.)

Suomessa ja koko Euroopassa on jo pidempään ollut käynnissä laajamittainen uskonnollisuuden muutos. Yhteiskunnat toisaalta sekularisoituvat eli maallistuvat sekä

toisaalta muuttuvat uskontojen suhteen yhä moninaisemmiksi. Sekularisaatioprosessi näkyy esimerkiksi kirkoissa niin, että tapahtumiin osallistuu entistä vähemmän ihmisiä ja seurakuntien jäsenmäärät pienenevät. (Simojoki ym. 2024, 27.) Globalisaation ja maahanmuuton myötä tieto ja kiinnostus erilaisia katsomuksia kohtaan on toisaalta lisääntynyt. Uskonnollisen kentän laajenemisen myötä myös käsitteet ovat eläneet. Uskonnollisuuden rinnalle on noussut hengellisyyden käsite, jolla voidaan tarkoittaa esimerkiksi kristillistä hengellisyyttä eli Jumalan läsnäolon kokemusta, joka on hyvin yksilöllistä ja henkilökohtaista. Hengellisyydellä voidaan toisaalta viitata myös avoimempaan ja koko yhteiskuntaa läpäisevää henkisyysyteen, jonka voisi kuvitella vaikkapa hengellisinä markkinoina, josta voidaan vapaammin poimia kiinnostavia osasia erilaisista perinteistä ja uskonnoista omaan henkilökohtaiseen käyttöön. (Porkka ym. 2024, 276.)

Suomalaisten yleisin yksityisen uskonnonharjoittamisen muoto on rukoilu, mutta sen merkitys on kuitenkin vähentynyt. Raamatun puolestaan avaa kuukausittain enää alle kymmenen prosenttia suomalaisista. Heikentyvät hartauselämä onkin saanut aikaan kristillisen hengellisyyden harjoittamisen murroksen. Kirkko on huomionut kokonaisvaltaisen hengellisyyden tarvetta ja merkitystä uudenglaisilla käytännöillä, kuten erilaisilla retriiteillä ja hiljaisuuden harjoittamisella. Toimintaan ammennetaan elementtejä muun muassa kristillisestä mystiikasta. Pyhiinvaellukset, hiljaisuuden jooga ja kristillinen meditaatio kasvattavat suosiotaan. Seurakunnat tarjoavat myös luonnossa hiljentymistä, metsäkirkoja ja ekoteologiaa. Kirkko on myös luonut täysin uudenglaisia käytäntöjä ja alkanut hyödyntämään hengellisyyden harjoittamisen apuna esimerkiksi erilaisia mobiilisovelluksia. (Ketola ja Sohlberg 2024, 89–91.)

Suomalaisen henkisyysyden valtavirtaa puolestaan ovat jo pitkään olleet jooga ja meditaatio sekä näiden rinnalle vähitellen noussut mindfulness eli tietoisien läsnäolon harjoittaminen. Muita meditatiivisen fyysisen harjoituksen muotoja ovat esimerkiksi taiji ja qigong. Yksilöllisyyttä ja oman katsomuksellisen polun etsimistä edustavan uushenkisyysyden uusin tulokas on manifestointi. Manifestointiin sisältyy ajatus siitä, että ihminen voi kehittyä lähes rajattomasti luottamalla omiin sisäisiin voimavaroihinsa. Manifestoinnissa ihminen välittää ajatusten ja tunteiden avulla viestejä jollekin korkeammalle voimalle, joka voi tulkinnan mukaan olla esimerkiksi Jumala tai universumi. Tämä korkeampi voima puolestaan lähettää vastavuoroisesti takaisin asioita, jotka auttavat tavoitteiden ja toiveiden toteuttamisessa. (Ketola ja Sohlberg 2024, 89–93.)

Kiilakoski ja kumppanit (2024, 5) nostavat vuoden 2023 Nuorisobarometrin esipuheessa esiin nuorten uskontosuhteen muutokset post-sekularisaation eli jälkimaallistumisen myötä. Nuoret eivät enää kiinnity niin vahvasti perinteisiin ja järjestäytyneisiin uskonnollisuuden muotoihin kuin aiemmat sukupolvet. Uskonto ei välttämättä näyttele kovin keskeistä roolia nuorten identiteettien rakentamisessa. Toisaalta myöskään uskonnon ja uskonnottomuuden vastakkainasettelu ei ole nuorille tärkeää – yhä harvempi kuuluu enää kirkkoon. Uskonnolla ei enää ole samanlaista kulttuurista valta-asemaa kuin aiempina vuosikymmeninä. Nuoret voivat rakentaa omaa uskonnollisuutta yhä yksilöllisemmin, vaikkapa hengellisiä tai henkisiä kokemuksia korostavilla tavoilla. Toisaalta joidenkin nuorten keskuudessa uskonnollisuus voi jopa vahvistua. Yksilöllisyyskehityksen rinnalla Nuorisobarometrin tulosten mukaan kulkee myös sosiaalisuus ja altruismi. Nuorille on merkityksellistä tuottaa muille mahdollisuus hyvinvointiin. Näiden linjojen risteykseen muodostuu näkymä nuorista, joiden katsomukset toisaalta eriytyvät ja samalla muille suodaan myös mahdollisuus toimia oman katsomuksen mukaan. Moninaistuvassa maailmassa nuorille siis yhtenäisen ja perityn uskonnollisen kehyksen lisäksi mahdollistuu myös oman käsityksen muodostaminen sellaisista asioista kuin elämän arvokkuus ja maailman luonne. (Kiilakoski ym. 2024, 6–8.)

Tärkein yksittäinen tekijä nuorten uskontoon sosiaalistumisessa on kuitenkin perhe: ydinperhe, laajennettu perhe ja isovanhemmat. Tutkimusten mukaan sellaisissa perheissä, joissa suhtautuminen uskontoon on konservatiivista tai syvästi vakaumuksellista, siirretään uskontoon liittyviä uskomuksia, käytänteitä ja uskontoon sitoutumista tehokkaasti myös seuraavalle sukupolvelle. Nuorten toivotaan jatkavan perheen uskonnollisia perinteitä, periaatteita ja arvoja. Sen sijaan niissä perheissä, joissa vanhemmat suhtautuvat uskontoon liberaalimmin, nuorten omaa toimijuutta kunnioitetaan eikä omaa uskonnollisuutta siis yhtä voimakkaasti pyritä siirtämään eteenpäin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivätkö vanhemmat välittäisi arvojaan ja maailmankuvaansa lapsilleen. Liberaaleissa perheissä nuorille kuitenkin sallitaan enemmän valinnanvapautta suhteessa uskontoon ja nuorten uskontoon liittyviin päätöksiin suhtaudutaan usein neutraalimmin. Tämä nuorille mahdollistettu vapaus heijastelee laajemmin yhteiskunnassa tapahtunutta yksilöllistymiskehitystä. (Gärtner, Hennig ja Müller 2025, 15–17.)

Viimeaikaisten tutkimusten mukaan suomalaisissa kodeissa puhutaan uskonnoista vähemmän kuin monessa muussa maassa ja uskonnon rooli kodeissa onkin heikentynyt. Yhä harvemmassa perheessä tapahtuu uskonnonharjoittamista vaikkapa iltarukouksen muodossa tai jumalanpalveluksiin osallistumisena. Aiempaa pienempi osuus lapsista osallistuu

pyhäkouluun tai seurakunnan kerhoihin. Kodeissa vallitseva puhumattomuuden kulttuuri uskonnon suhteen on todennäköisesti myös osaltaan heikentänyt katsomusten siirtymistä sukupolvelta toiselle. Mitenkään automaattisesti uskonnollisuus ei lapsuudenkodista periydy, mutta uskonnollinen lapsuudenkoti ennustaa yhä voimakkaammin myös yksilön uskonnollisuutta. (Salomäki 2024, 196–197.)

Rippikoulu on tutkimusten mukaan erityisen otollinen aika uskonnollisuuteen liittyville muutoksille. Rippikoulussa nuoret usein pysähtyvät pohtimaan omaa henkilökohtaista suhdettaan uskoon ja uskontoon. Rippikoulun aikana muutoksia voi tapahtua molempiin suuntiin, eli muutokset uskonnollisuudessa voivat olla positiivisia, mutta myös negatiivisia. (Porkka ym. 2024, 282.) Tutkimuksissa on tullut esiin myös se, että teini-iän jälkeen uskonnollisuudella on taipumus vähentyä. Esimerkiksi nuoruusiässä tapahtuvat kognitiiviset muutokset ja etäisyyden ottaminen auktoriteetteihin – myös uskonnollisiin – voi johtaa uskonnollisessa ajattelussa tapahtuviin muutoksiin. Toisaalta rippikoulu voi myös aktivoida nuorta uskonnollisesti. Erityisesti onnistuneet rippikoulukokemukset ovat johtaneet myönteisiin asennemuutoksiin. Positiiviset kokemukset kantavat vuosikausiksi eteenpäin ja lisäävät vielä aikuisuudessakin halua olla kirkon jäsen ja osallistua kirkon toimintaan. Rippikoululla voi siis toisin sanoen olla sekä kielteisiä että myönteisiä vaikutuksia nuorten kokemaan uskonnollisuuteen. Rippikoulu myös tutkimusten mukaan vaikuttaa keskeisimmin siihen, minkälaisen käsityksen henkilö kirkosta ylipäättään muodostaa. (Niemelä 2009, 289–290.)

Ratkaisun rippikouluun osallistumisesta tekee yhä useammin nuori itse. Vuonna 2023 15-vuotiaista nuorista 73,3 prosenttia osallistui evankelisluterilaisen kirkon rippikouluun. Vuonna 1990 osuus oli 92,1 prosenttia eli kokonaisuudessaan osallistumisprosentti on laskusuunnassa. Toisaalta kansainvälisen tutkimuksen mukaan Suomessa rippikoulun käy muita maita uskonnollisesti heterogeenisempi joukko, sillä myös uskonnottomien perheiden lapsia osallistuu rippikouluun. Viime vuosina muutosta on tapahtunut siten, että rippikoulussa kastettujen ja kirkkoon liittyneiden määrä on lisääntynyt. Vuodesta 2019 nousua on tapahtunut jopa 35 prosenttia. (Salomäki 2024, 210–211.)

Rippikoulussa ”pyritään vahvistamaan nuorten yhteyttä kolmiyhteiseen Jumalaan” ja autetaan nuoria löytämään kristinuskosta merkitystä elämäänsä. Nuorten toivotaan kokevan iloa ja pyhyttä, turvallisuutta ja yhteyttä. Rippikoululaisten toivotaan myös oppivan hoitamaan hengellistä elämäänsä osallistumisen ja toimisen, mutta myös hiljentymisen avulla.

Rippikoulun myötä nuorten toivotaan oppivan kantamaan vastuuta niin itsestään kuin muistakin ihmisistä sekä koko luomakunnasta. Tavoitteena on myös se, että nuoret haluavat jatkossakin kuulua kirkkoon. (Salomäki 2024, 211.)

Vuonna 2017 Suomen rippikouluissa otettiin käyttöön uusi Suuri ihme - rippikoulusuunnitelma (RKS 2017), jonka tavoitteiden toteutumista on mitattu vuosittaisen rippikoulukyselyn avulla. Vuosina 2019–2024 rippikoulun yhteydessä kerätyn tutkimusaineiston tulosten mukaan pojat ovat tyttöjä merkittävästi enemmän sitoutuneita kristinuskoon. Kuitenkin vuoden 2024 tutkimusaineisto osoittaa, että myös tyttöjen kristillisyyden on kääntynyt selvään kasvuun. (Porkka ja Tervo-Niemelä 2024, 58, 64.)

Suuri Ihme -rippikoulusuunnitelman (2017) mukaan rippikoulussa nuoret ovat ”subjekteja, joiden osallisuutta ja kuulluksi tuleamista vahvistetaan tietoisesti”. Yhtenä rippikoulun keskeisenä tavoitteena on nuorten mahdollisuus saada vaikuttaa, olla osallisena ja tulla kuulluksi. Rippikoulusuunnitelma on yli satavuotisen historiansa aikana muuttunutkin yhä nuorilähtöisemmäksi ja nuoret ovat myös itse olleet mukana suunnittelutyössä.

Rippikoulusuunnitelmassa tuodaan esiin yhteisöllisyyden merkitys nuorille sekä nuorten monet mahdollisuudet osallistua muutoinkin seurakunnan toimintaan. (RKS 2017, 7–8, 19.)

Nuoriin ja uskuntoon liittyvä tutkimus on tärkeää, koska näin voidaan antaa nuorille ääni ja tuoda esiin nuorten omia näkemyksiä siitä, miten nuoret rakentavat identiteettiään uskonnon suhteen. Nuoria tutkimalla tuodaan myös esiin nuoret sosiaalisina toimijoina, subjekteina, ei pelkästään toiminnan kohteina, objekteina. Nuorten ääni tutkimuksessa on siksikin tärkeää, että näin voimme yrittää tavoittaa sukupolvien välistä muutosta. (Gareau, Bullivant ja Beyer 2018, 2.) Nuorten äänen kuuleminen on oleellista myös siksi, että pidemmällä aikavälillä voidaan tavoittaa nuorten yleisempi tyytyväisyys elämään ja toisaalta nuorten kiinnittyminen yhteisöihin. Nuoria tutkimalla päästään myös tarkemmin kiinni siihen, millaisia nuorten henkilökohtaiset merkityksellisuuden kokemukset ovat. Nämä indikaattorit kertovat yhteiskunnasta laajemmin ja mahdollisesta tarpeesta tehdä korjausliikkeitä muun muassa poliittisessa päätöksenteossa. (Kiilakoski ym. 2024, 8.)

Tämä pro gradu -tutkielman tutkimusote on uskontososiologinen, koska nuoret eivät elä tyhjiössä vaan ovat aina jollain tavalla osa yhteisöjä: perhettä, kaveripiiriä, koulua ja erilaisia muita yhteisöjä, jotka liittyvät kiinnostuksen kohteisiin, harrastuksiin tai vaikkapa kotikaupunkiin. Vaikka nuorilla ei välttämättä vielä ole äänioikeutta, ovat he silti osallisena myös päätöksenteossa ja toisaalta myös päätöksenteon kohteina. Tämän päivän nuoret ovat

myös osa globalisoituvaa maailmaa, jonka monimuotoisuuden, maailmanpolitiikan ja ilmastonmuutoksen haasteet vyöryvät nuorten yli. Tätä monikriisiksi kutsuttua aikaa ovat varjostaneet koronapandemian poikkeusjärjestelyt, Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan, Suomen liittyminen Natoon, terrorihyökkäykset ja sota Gazassa sekä talouden notkahdus.

Yhteiskunnallisia muutoksia Suomessa ovat myös hybridiuhkien lisääntyminen ja erilaisten salaliittoteorioiden nousu sosiaalisten medioiden levittämien valeutisten välityksellä.

Poliittisella kentällä äärioikeistolainen ideologia, muukalaisvihamielisyys ja rasismin lisääntyminen ovat aiheuttaneet poteroitumista ja demokratiakehityksen heikentymistä.

Kansainvälisellä kentällä uskonnonvapaus on viime vuosina valitettavasti myös kaventunut.

Näiden monimutkaisten maailmantapahtumien ja poliittisten muutosten myötä maailma näyttäytyy nuorille epävarmana ja näin ollen haastaa myös uskoa tulevaisuuteen. (Salomäki ym. 2024, 7–8.)

Nuorten uskonnollisuutta pyritään tässä tutkielmassa tavoittamaan rippikoulun myötä tapahtuneiden mahdollisten muutosten kautta. Muutoksia kartoitetaan nuorten henkilökohtaisten uskomusten sekä yksityisen ja julkisen uskonnon harjoittamisen ulottuvuuksien avulla. Koska erityisenä kiinnostuksen kohteena tutkielmassa on nuorten omat kokemuksen ja näkemykset heidän omasta uskonnollisuudestaan, on tutkielman aineisto tuotettu haastatteleamalla juuri rippikoulun käyneitä nuoria. Metodologialtaan tutkielma onkin laadullinen. Haastatteluiden analysoinnin myötä muodostetun teemoittelun pohjalta tutkielmassa on konstruoitu kolme aineistosta esiin nousutta uskonnollisen muutoksen tyyppiä, jotka heijastelevat osaltaan yleisempää käynnissä olevaa uskonnollisuuden muutosten kenttää.

2 Teorettinen viitekehys

2.1 Uskonnollisuuden sosiologinen tutkimus

2.1.1 Uskontososiologia

Uskontososiologialla tarkoitetaan uskonnon sosiologista tutkimusta, jossa katse voidaan kohdistaa uskonnon ja yhteiskunnan vuorovaikutukseen tai uskonnollisiin organisaatioihin sekä yksilöihin. Uskonto käsitteenä voi viitata henkisiin olentoihin uskomiseen tai toisaalta moraaliseen yhdyskuntaan, jota yhdistää tietynlaiset yhteiset esimerkiksi pyhään liittyvät uskomukset ja tavat. Uskonto voidaan myös ajatella perheyhtäläisenä kategoriana. (Taira, Martikainen ja Ketola 2018, 11–13.) Henkilökohtaisella tasolla uskontoon sisältyy siis ajatus, kohtaaminen tai kosketus korkeampaan olentoon, kuten Jumalaan tai pyhään. Näistä kosketuksista muodostuu tunne tarkoituksesta ja merkityksestä. Uskonto voi toisaalta myös tarjota keinoja käsitellä esimerkiksi kuolemanpelkoa tai auttaa selviytymään epävarmuudesta. Uskonto myös rakentaa sosiaalisia järjestelmiä yhteisten kertomusten, arvojen ja normien kautta. Uskonto on siis tavallaan laaja tulkintajärjestelmä, uskonnollisuus käsitteenä sen sijaan viittaa sen subjektiiviseen ja merkityksiä luovaan käytäntöön. (Porkka ym. 2024, 275–276.)

Suomalaisten uskonnollisuus on kiinnostanut uskontososiologeja pitkään. Uskonnollisuutta on tutkittu erilaisten sosioekonomisten taustatekijöiden vaikuttimien näkökulmista, joita voidaan ajatella olevan muun muassa ikä ja ikääntyminen sekä sukupolvet, yhteiskuntaluokka, paikallisuus tai sukupuoli. Tutkimuksissa on toisin sanoen pyritty tavoittamaan sitä, miten nämä erilaiset tekijät vaikuttavat uskonnollisuuteen sekä sitä, miten eri tekijät vaikuttavat uskontojen parissa yleisemmälläkin tasolla. (Ketola, Martikainen ja Taira 2018, 139.)

Uskontososiologiassa tapahtunut paradigman muutos – subjektiivinen käänne – kääntää uskontotieteellisen huomion perinteisistä instituutioista ja niiden tutkimuksesta kohti yksilöitä ja uskonnollista toimijuutta. Mielenkiinto kohdistuu arjen uskonnollisuuden monimuotoisuuteen ruohonjuuritasolla. (Taira, Martikainen ja Ketola 2018, 29–30.) Mira Karjalainen (2018, 268) paikallistaa subjektiivisen käänteen sekä filosofian että uskontososiologian kentälle, josta se laajenee edelleen koskettamaan muitakin yhteiskunnallisia pintoja, kuten hyvinvointipalveluja, koulutusvalintoja, työelämää ja vapaa-aikaa. Subjektiivisen käänteen alkujuuret juontuvat jo René Descartesin ja John Locken individualismiin sekä 1700-luvun romantiikkaan. Varsinainen käänne yhteiskunnallisista velvollisuuksista kohti omakohtaista elämää tapahtui 1960-luvulta eteenpäin. Subjektiivisessa

käänteessä siirrytään pois ulkoisista rooliodotuksista kohti yksilön omia, subjektiivisia kokemuksia, omia ajatuksia ja tunteita. Näiden yksilöllisten, individualististen lähtökohtien kautta omat mielentilat, halut ja kokemukset rakentavat merkityksellistä elämää yhteisön odotusten sijaan. Uskonossa subjektiivinen käänne tarkoittaa katseen kääntämistä itseän, omaan kokemukseen, omaan kaipuuseen ja kohti omia tunteita. Näiden myötä myös oma itsetuntemus kasvattaa merkitystään. Individualismi ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että uskonnollinen yhteisö tai instituutio hylättäisiin, tai että valtauskontoa varsinaisesti vastustettaisiin. Keskeistä on pikemminkin se, että yksilö haluaa itse valita oman arvomaailmansa ja toteuttaa uskonossa yksilöllisiä tarpeitaan ja valintojaan. (Karjalainen 2018, 268–270.)

Tässä tutkielmassa tarkastellaan siis sekä rippikoulua instituution tasolla että nuorten henkilökohtaisia kokemuksia rippikoulusta. Virallisen ja epävirallisen uskonnon dynamiikka onkin kiinnostanut uskontososiologian tutkijoita etenkin viimeisten vuosikymmenten aikana. Konsekraation käsitteellä nidotaan yhteen uskonnollisten instituutioiden taholta eli ylhäältä käsin lähtöisin olevia oppeja, käytäntöjä ja symboleja. Insignaation käsite puolestaan kokoaa alleen tavallisten ihmisten uskonnollista toimintaa ja kokemuksia sekä niihin liittyviä uskonnon sisältöjä. Käytännön tasolla nämä molemmat puolet näkyvät ihmisten uskonnollisessa elämässä. Virallisen tason perinteistä etsitään jatkuvuutta ja turvaa, mutta toisaalta moni on myös kiinnostunut epävirallisemmasta ja omaehtoisemmasta uskonnon harjoittamisesta. (Utriainen 2018, 113.)

Kirkkojen ja instituutioiden ulkopuolista uskontoa on uskontotieteessä tarkasteltu hieman eri näkökulmista jo pidempään. Kansankulttuurin tutkijat ovat olleet kiinnostuneita populaariuskonnosta ja kansanuskosta. Myös sellaisia nimikkeitä kuin arjen uskonto, näkymätön uskonto ja vernakulaari uskonto on käytetty, kun kiinnostus on kohdistunut muiden kuin uskonnollisten spesialistien ja valtaapitävien uskontoon. Tavallisten ihmisten, massojen ja kansan epävirallinen uskonto on näyttäytynyt usein myös käytännönläheisempänä kuin virallinen uskonto. Tällainen jaottelu toisaalta voi myös sisältää jonkinlaisen arvoasetelman, jossa populaaria uskontoa voidaan pitää jollain tavalla vähempiarvoisena. Niinpä viime aikoina käyttöön on vakiintunut käsite eletty uskonto (*lived religion*), joka ei ilmaisuna ole aivan niin arvolatautunut. (Utriainen 2018, 124.)

Eletyllä uskonnolla viitataan 2000-luvun alussa Yhdysvalloissa toimineilta uskonnontutkijoilta levinneeseen käsitteeseen, jossa ollaan kiinnostuneita tavallisista ihmisistä

uskonnollisina subjekteina. Eletyn uskonnon tutkimuksen lähtökohtana on se, miten uskonto koetaan ja kohdataan erilaisissa ympäristöissä: julkisissa ja yksityisissä, virallisissa ja epämuodollisissa sekä pyhissä ja neutraaleissa. Tutkimus suunnataan yksilöiden toimintoihin ja tulkintoihin, tapoihin ja päivittäisiin käytäntöihin. Mielenkiinto eletyn uskonnon tutkimuksessa voidaan kohdistaa muun muassa siihen, miten yksilö pyrkii itselleen selittämään kokemuksiaan suhteessa todellisuuteen. Uskonnon harjoittajat voivat käydä mielessään neuvotteluja siitä, miten selittää yliluonnolliseen tai lumoon liittyviä ajatuksiaan suhteessa tieteelliseen maailmankuvaan. Myös tutkija itse saattaa päätyä kyseenalaistamaan omia ennakkoluulojaan, mikäli omat käsitykset ovat kovin dikotomisista sen suhteen, mitä voidaan ajatella maalaisjärjellä ja mikä asettuu uskonnollisen ajattelun tiukkaan sapluunaan. (Knibbe ja Kupari 2020, 157–160.)

Eletyn uskonnon tutkimuksessa katse siis kohdistetaan mikrotasolle yksilöiden ja ryhmien uskonnollisiin kokemuksiin ja käytäntöihin. Toisaalta eletty uskonto myös linkittyy ympäröivän yhteiskunnan uskuntoon sekä muihin yhteiskunnallisiin makrotason ilmiöihin, kuten sosiaalipolitiikkaan, talouden muutoksiin, kaupallisuuteen, mediaan ja globalisaatioon. Eletty uskonto on vahvasti kytköksissä yksilön arkipäivään ja käytännölliseen toimintaan erilaisten rituaalien muodossa. Näillä rituaaleilla hoidetaan suhteita itsen ja näkymättömän maailman välillä, mutta myös suhteita toisiin ihmisiin ja ympäristöön. Eletty uskonto liittyy niin ikään yksilön tulevaisuuden toiveisiin esimerkiksi hyvinvoinnin saralla. (Utriainen 2018, 124.)

2.1.2 Uskonnollisuuden ulottuvuudet

Porkka ja kumppanit (2024, 275) tuovat laajassa kansainvälisessä rippikoulututkimuksessaan esiin sen, kuinka haastavaa voi olla tavoittaa nuorten henkilökohtaisia, yksilöllisiä ja subjektiivisia kokemuksia. Uskontososiosisessä tutkimuksessa uskonnollisten ilmiöiden tavoittamisessa hyödynnetään usein niin sanottua ulottuvuustutkimusta, jonka kautta päästään käsiksi uskonnollisuuden eri piirteisiin ja ulottuvuuksiin konkreettisten historiallisten mallien ja perinteiden kautta. (Porkka ym. 2024, 275–276.)

Uskonnon erilaisten ilmenemismuotojen, inhimillisten kokemusten ja uskonnon ytimen löytämiseksi uskontososiolegit Charles Y. Glock ja Rodney Stark päätyivät 1960-luvulla jakamaan uskonnollisuuden viiteen eri ulottuvuuteen. Ulottuvuudet muodostettiin sen perusteella, mikä olisi uskonnolliselle ihmiselle luonteenomaista ja toisaalta millaisia sosiaalisia odotuksia ihmiseen kohdistuu. Ulottuvuuksista ensimmäinen, ideologinen

ulottuvuus (*the ideological dimension*) sisältää käsityksen uskon sisällöstä, esimerkiksi persoonalliseen Jumalaan ja Jeesukseen liittyviin ihmeisiin uskomisen, syntiin ja anteeksiantoon sekä moraaliin käsityksiin liittyvät seikat. Toinen ulottuvuus (*the ritualistic dimension*) käsittää uskonnon rituaalisuuden eli uskonnon harjoittamisen. Näitä harjoittamisen muotoja ovat esimerkiksi rukoileminen ja erilaiset uskonnolliset aktiviteetit, kuten jumalanpalvelukset sekä näiden rituaalien merkitys henkilölle itselleen. Kolmannen ulottuvuuden (*the experiential dimension*) muodostaa erilaiset uskontoon liittyvät subjektiiviset elämykset, kuten yliluonnolliset kokemukset, elämän tarkoituksen etsiminen ja Jumalaan luottaminen. Ulottuvuuksista neljäs (*the intellectual dimension*) eli tiedollinen ulottuvuus sisältää pyhät kirjoitukset ja keskeiset opetukset, jotka tiettyyn uskontoon liittyvät ja jotka uskontoon kuuluvan henkilön oletetaan tuntevan. Viides (*the consequential dimension*) eli seuraamuksellinen ulottuvuus tuo esiin sen, miten uskonnon vaikutukset näkyvät henkilön jokapäiväisen elämän valinnoissa ja arkipäivän teoissa. (Glock ja Stark 1965, 18–38.)

Uskentososiologisessa tutkimuksessa uskonnollisuuden ulottuvuudet ovat vakiintuneet käyttöön, mutta ulottuvuuksia ryhmitellään ja nimetään hieman eri tavoin eri perinteissä. Tässä tutkielmassa kiinnostus kohdistuu erityisesti kahteen ulottuvuuteen, jotka ovat ideologinen ja rituaalinen ulottuvuus. Kiilakoski ja Happonen (2024, 55) erottelevat vuoden 2023 Nuorisobarometrissä rituaalisen ulottuvuuden vielä selkeästi kahteen erilliseen osa-alueeseen, jotka ovat yksityinen uskonnon harjoittaminen ja julkisessa piirissä tapahtuva uskonnon harjoittaminen. Tässä tutkielmassa rituaalisuuden ulottuvuus jaotellaan samalla tavalla.

Uskonnollisuuden ideologisella ulottuvuudella viitataan erityisesti yliluonnolliseen, johon uskonnollisen ihmisen ajatellaan uskovan. Kristinuskon jumalakäsitys rakentuu monoteistisen ja kolmiyhteisen Jumalan perustalle. Uskon yksityiskohdat voivat kuitenkin vaihdella paljonkin sen mukaan, minkälainen yksilön maailmankatsomus on. Agnostisen kannan mukaan Jumalan olemassaolon kysymys on ihmisen tietokyvyn ulottumattomissa, joten Jumalan olemassaoloa ei voida todistaa, mutta ei myöskään kieltää. Ateistisen kannan mukaan jumalia ei ole, mutta ateismi sinällään pitää sisällään hyvinkin erilaisia näkemyksiä uskonnoista. Osa ateisteista suhtautuu kriittisesti uskontoihin, mutta eivät kaikki. Ateismi ilmenee siis hyvin monenlaisina toimintamalleina ja kattaa useita erilaisia arvoja ja asenteita. (Kiilakoski ja Happonen 2024, 56–57.)

Ideologiseen ulottuvuuteen liittyen vuoden 2023 Nuorisobarometrissa nuorille on esitetty sellaisia väitteitä kuin ”On olemassa jonkinlainen kaikkeuden luonut jumaluus”, ”Ei ole yhtä jumalaa, mutta on olemassa muita henkiolentoja”, ”Saattaa olla olemassa yliluonnollisia voimia, mutta tätä ei voida tietää varmasti” ja ”Ei ole olemassa minkäänlaista ihmisen ulkopuolista henkeä tai jumalaa”. Ideologisen ulottuvuuden väitteissä nuorilta kysyttiin myös kantaa siihen, onko ihmisellä ”ruumiista erillinen sielu tai elämänvoima”. (Kiilakoski ja Happonen 2024, 56–59.) Porkka ja kumppanit (2024, 277–278) puolestaan liittävät kansainvälisessä rippikoulututkimuksessaan uskonnollisuuden ideologiseen ulottuvuuteen seuraavanlaisia väitteitä: ”Uskon Jumalaan” ja ”Jeesus on noussut kuolleista”. Näiden väitteiden avulla on pyritty tavoittamaan nuorten asenteita kristinuskoa kohtaan sekä henkilökohtaista kristillistä vakaumusta.

Uskonnollisuuden rituaaliseen ulottuvuuteen liittyen vuoden 2023 Nuorisobarometrissä kysyttiin nuorilta esimerkiksi ”Kuinka usein rukoilet?”. Lisäksi nuorilta tiedusteltiin ”Kuinka usein käyt kirkossa tai uskonnollisissa tilaisuuksissa”. (Kiilakoski ja Happonen 2024, 61–62.) Rituaalista eli uskonnon harjoittamiseen liittyvää ulottuvuutta voidaan siis tarkastella sekä yksityisellä että julkisella tasolla. Yksityistä uskonnollisuuden harjoittamista on esimerkiksi yksin rukoileminen ja sisäinen uskon kokemus, mietiskely sekä Raamatun lukeminen. Yksilöiden julkisempaa uskonnollisuutta edustaa puolestaan kirkollisiin toimituksiin, uskonnollisiin tapahtumiin ja jumalanpalveluksiin osallistuminen. Julkinen uskonnollisuus kiinnittyy yhteiskunnan julkiselle alueelle, jossa uskonnollinen usko ja uskonnollinen käyttäytyminen jollain tavalla näkyy. Kaikki nämä tasot ovat kuitenkin kytköksissä toisiinsa jatkumona. Yksityinen uskonnollisuus, joka tänä päivänä on usein yksilöllistä kokemusta korostavaa, linkittyy todennäköisesti laajempaan liberaaliin ajattelutapaan ja arvoihin. Näitä arvoja ovat muun muassa yksilöllisyyden korostamisen lisäksi suvaitsevaisuus, tasa-arvo ja demokratia sekä jäykän patriarkaalista rakenteista ja uskomuksista irrottautuminen. (Pessi ja Grönlund 2018, 100, 104, 108.)

2.1.3 Katsomukselliset identiteetit

Nuorten henkilökohtaista uskonnollisuutta tarkennetaan tässä tutkielmassa myös identiteetin käsitteen avulla. Identiteetti tässä yhteydessä viittaa subjektiiviseen toimijuuteen oman uskonnollisuuden rakentumisessa. Identiteetti ei ole mikään pysyvä olotila, vaan pikemminkin jatkuva prosessi, joka on käymistilassa sekä yksilön sisällä että vastavuoroisesti

vuorovaikutuksessa sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön kanssa. (Gareau, Bullivant ja Beyer 2018, 4–6.)

Suomen evankelisluterilaisen kirkon tutkimus on jo pitkään kerännyt kyselyaineistoja ja tilastotietoja suomalaisten arvoista ja asenteista sekä kirkon toiminnasta. Näiden aikasarjojen avulla on päästy analysoimaan pidempiaikaisia muutoksia eri teemojen osalta. Näiden tulosten valossa kirkolle on myös mahdollistunut kehittyminen muuttuvassa ajassa. (Salomäki ym. 2024, 11.)

Kirkon tutkimuksen ja koulutuksen toteuttamissa Gallup Ecclesiastica- ja Kirkkomonitor-kyselyissä on jo yli kahdenkymmenen vuoden ajan selvitetty suomalaisten katsomuksiin liittyviä identiteettejä eli sitä, miten suomalaiset määrittelevät, identifioivat, itseään uskonnollisesti. Kyselytutkimuksissa on lueteltu seuraavanlaisia uskonnollisia identiteettejä: ”kristitty, luterilainen, henkinen ihminen, humanisti, hengellinen ihminen, uskonnollinen ihminen, uskova, agnostikko, uskonnollisesti liberaali, etsijä, uskonnoton ihminen, ateisti, uskonnollisesti konservatiivinen, uudestisyntynyt kristitty ja pakana (esim. wicca, shamanismi)”. Koska identiteetit ovat olleet osittain päällekkäisiä ja luontaisesti lähempänä toisiaan, on faktorianalyysin avulla saatu esiin neljä selkeää rypästä, joista puolestaan on muodostettu neljä tyypillistä suomalaista katsomuksellista identiteettiä: ”uskovat, (kulttuuri)kristityt, uskonnottomat ja henkiset etsijät.” Kun näitä identiteettejä on tarkasteltu myös iän ja sukupuolen mukaan, on havaittu, että uskovien ja kristittyjen osuus vähenee mitä nuorempiin sukupolviin tullaan. Alle kolmekymmentävuotiaista uskonnottomien osuus on noin kolmannes. Sukupuolten välinen ero puolestaan näkyy siten, että nuorten ikäluokassa uskovana itseään pitävien ryhmä oli miehillä suurempi kuin naisilla, kun varttuneempien ikäluokissa tilanne on päinvastainen. (Ketola ja Sohlberg 2024, 70–73.)

Nuorisobarometriä on julkaistu vuodesta 1994 Valtion nuorisoneuvoston ja Nuorisotutkimusverkoston toimesta. Vuoden 2023 Nuorisobarometrissä keskityttiin erityisesti katsomusaiheisiin. Tutkimuksen aineisto on tuotettu sekä puhelinhaastatteluilla että verkkolomakkeella. Puhelinhaastatteluita tehtiin yhteensä 1001 kappaletta, verkkolomakkeen puolestaan täytti 648 nuorta. 82 verkkolomakkeen täyttäneitä nuorta myös haastateltiin puhelimitse. Iältään informantit olivat 15–29-vuotiaita. 15–19-vuotiaiden osuus puhelinhaastatteluissa oli hieman suurempi kuin muiden ikäryhmien. (Kiilakoski ja Happonen 2024, 12–14.)

Nuorisobarometri käsittää laajan tilasto-osion sekä tilastojen pohjalta kirjoitettuja vertaisarvioituja tieteellisiä artikkeleita. Kimmo Ketola ja Hanna Salomäki (2024, 101) ovat artikkelissaan luokitelleet nuorisobarometriaineiston perusteella vastaajat kolmeen erilaiseen katsomustyyppiin suhteessa maallistuvaan yhteiskuntaan. Katsomustyyppit muodostettiin tutkimalla nuorten eroja arvojen, maailmankatsomusten ja poliittisen arvokartan nelikentän suhteen. Nuorten suhdetta valtakulttuuriin tai vähemmistöön tarkasteltiin myös, jotta päästiin kiinni siihen, kokivatko nuoret itse kuuluvansa aatteensa tai uskonnollisuutensa takia vähemmistöön. Tutkijat kartoittivat niin ikään uskonnolliseen moninaisuuteen suhtautumista erityisesti koulujen kontekstissa. Kolme katsomustyyppiä ovat ”perinteisellä tavalla uskonnolliset, johdonmukaisesti uskonnottomat sekä sumearajaiset, joilla on piirteitä molemmista”. (Ketola ja Salomäki 2024, 101.)

Nuorisobarometrin tulosten mukaan suomalaisista nuorista noin viidesosa identifioi itsensä uskonnottomiksi. Nämä nuoret eivät harjoita uskontoa yksityisesti eivätkä julkisesti. He eivät kuulu kirkkoon eivätkä muihinkaan uskonnollisiin yhdyskuntiin eivätkä näin ollen myöskään osallistu uskonnollisiin tilaisuuksiin. Uskonnollisten nuorten ryhmään puolestaan kuului vain kymmenesosa vastaajista. Uskonnolliset nuoret kuuluivat uskonnolliseen yhdyskuntaan, kuten esimerkiksi kirkkoon. Nämä nuoret rukoilivat kuukausittain ja osallistuivat aktiivisesti uskonnolliseen toimintaan. Sumearajaisten ryhmään asetui suurin osa barometrin vastaajista eli kaiken kaikkiaan kaksi kolmasosaa nuorista. Tämä ryhmä oli myös uskonnollisesti monimuotoisin ja piti sisällään muun muassa uushenkisikä nuoria ja kulttuurikristittyjä. Aineistosta havaittiin myös, että uskonnottomia oli enemmän ikähaarukan ylemmässä päässä, miehissä ja pääkaupunkiseudulla asuvien joukossa. Sumearajaisten osuus puolestaan oli suurempi maaseudulla kuin kaupungeissa, mikä viittaa maaseutumaisten yhteisöjen vahvempaan kulttuurikristilliseen perinteeseen. Lapsuudenkodilla on edelleen tärkeä rooli uskonnollisen identiteetin muokkaajana. Uskonnolliset nuoret puolestaan olivat arvoiltaan konservatiivisempia kuin uskonnottomat, mutta kaupungeissa asuvat uskonnolliset nuoret olivat kuitenkin enemmän liberaaleja. Tämä viittaa siihen, että erityisesti kaupunkiympäristöissä katsomuksellinen moninaisuus, omavalintaisiin yhteisöihin kuuluminen ja liberaalit arvot olivat tärkeitä taustatekijöitä uskonnollisuuden muutoksessa. (Ketola ja Salomäki 2024, 120–121.)

2.2 Rippikoulututkimus

Suomalaisen rippikoulututkimuksen keskeisimpiä tutkijoita ovat Itä-Suomen yliopiston käytännöllisen teologian professori Kati Tervo-Niemelä sekä teologian tohtori Jouko Porkka. Porkan ja Tervo-Niemelän (2024) artikkeli Poikien usko vahvistunut edelleen – seuraavatko tytöt perässä? Pitkittäistutkimus rippikoulunuorten suhteesta kristilliseen uskoon ja rippikoulun vaikutuksesta siihen kokoaa yli 100 000 rippikoulukyselyn vastausta vuosilta 2019–2024. Aineisto on harvinaisen kattava ja laaja, joten sen perusteella saadaan varsin luotettavaa tietoa evankelisluterilaisen kirkon rippikouluihin osallistuneiden nuorten uskonnollisuuden muutoksista. Tutkimusaineiston avulla artikkelissa tarkastellaan nuorten suhtautumista kristinuskon sisältöihin liittyviin väittämiin, kuten esimerkiksi ”Uskon, että Jumala on olemassa” ja ”Uskon, että Jeesus on noussut kuolleista”. Kysely sisältää myös väittämiä, joiden avulla nuoret arvioivat rippikoulun vaikutusta muun muassa siihen, rohkaisiko rippikoulu rukoilemaan ja siihen, vahvistiko rippikoulu uskoa Jumalaan. Kaiken kaikkiaan kyselyssä on 30 kysymystä, jotka ovat toistuneet samanlaisina vuodesta 2018. Kysymyksillä mitataan muun muassa sitä, kuinka hyvin RKS 2017:n tavoitteet ovat toteutuneet. Näiden toistuvien kysymysten lisäksi mukana on myös vastaajien taustaa, koettua hyvinvointia ja yhteiskunnallista ajattelua mittaavia kysymyksiä. (Porkka ja Tervo-Niemelä 2024, 58, 63–65.)

Porkan ja Tervo-Niemelän (2024, 66) tutkimuksen tulosten mukaan poikarippikoululaisten osalta uskossa Jumalan olemassaoloon on tapahtunut merkittävä muutos: vuonna 2019 pojista reilu kolmannes eli 36 prosenttia uskoi jollain tasolla siihen, että Jumala on olemassa, kun vuonna 2024 osuus oli lähes kaksi kolmannesta eli 62 prosenttia. Tyttöjen osuus on ollut pitkään noin kolmanneksessa, mutta vuonna 2024 tapahtui myös tyttörippikoululaisten uskossa muutos, kun usko Jumalan olemassaoloon kasvoi yhtäkkiä puoleen eli osuus on nyt 50 prosenttia. Samansuuntainen kehitys on tapahtunut myös uskossa Jeesuksen ylösnousemukseen. Vuonna 2019 pojista 39 prosenttia uskoi Jeesuksen ylösnousemukseen, kun vuonna 2024 jo 60 prosenttia uskoi siihen, että Jeesus on noussut kuolleista. Tyttöjen osuus on noudattanut samanlaista suuntaa kuin Jumalan olemassaoloon uskomisen. Vuonna 2023 ylösnousemukseen uskovia tyttöjä oli 34 prosenttia, kun vuonna 2024 osuus oli 45 prosenttia. (Porkka ja Tervo-Niemelä 2024, 66–67.)

Rippikoulukyselyn vastauksista näkyy myös se, että vuoteen 2020 saakka rukoileminen oli laskusuunnassa, mutta vuonna 2021 tapahtui poikarippikoululaisten osalta käänne ja pojat

ovat rohkaistuneet enenevässä määrin rukoilemaan. Osuus on noussut vuoden 2020 41 prosentista 59 prosenttiin. Tyttöjen käyrä on maltillisempi, mutta sekin on noussut vuoden 2023 44 prosentista vuonna 2024 53 prosenttiin. Nuorilta kysyttiin myös rippikoulun vaikutuksesta siihen, vahvistuiko heidän uskonsa Jumalaan rippikoulun myötä. Suunta on ollut samanlainen kuin muutkin tässä mainitut prosentit. Vuonna 2020 noin 40 prosenttia arvioi, että heidän uskonsa vahvistui rippikoulun aikana. Vuonna 2024 poikarippikoululaisista 65 prosenttia ilmaisi, että heidän uskonsa on vahvistunut, tyttörippikoululaisista 55 prosenttia vastasi myönteisesti. (Porkka ja Tervo-Niemelä 2024, 68–69.)

Porkan ja Tervo-Niemelän (2024, 72) tutkimuksen tulokset osoittavat siis selvästi, että uskonnollisuuden kentän vakiintuneet ilmiöt ovat nyt muutoksessa. Oletus siitä, että uskonnollisuus vähenee ja että väheneminen näkyy etenkin nuorten ikäluokissa, ei enää pidä paikkaansa. Oletus siitä, että naiset ovat miehiä huomattavasti uskonnollisempia, ei myöskään päde nuorissa ikäluokissa. Tutkimuksen tuloksista käy myös ilmi se, että kaupunkien ja keskustojen nuoret ovat uskonnollisempia kuin maaseudun nuoret, mikä niin ikään rikkoo vakiintunutta käsitystä. Tutkijat esittävät tulosten perusteella uskonnolliseen aktivoitumiseen liittyviä kysymyksiä, joita tulisi seuraavaksi selvittää: Onko nuorten miesten kristinusko ajateltavissa vastakulttuurina miesten keskuudessa aiemmin yleistyneelle uskonnottomuudelle ja ateismille? Onko nuorten miesten konservatiivisemmaksi muuttunut arvomaailma yhteydessä kristillisyyden vahvistumiseen? Useiden tutkimusten mukaan pojat voivat paremmin kuin tytöt, joiden hyvinvointi on heikentynyt viime vuosien aikana. Tavoittaako kirkko ja uskonto siis paremmin hyvinvoivat pojat? Vaikuttavatko turvallisuusilmaston muutokset erityisesti poikien uskonnollisuuteen? Voiko maallistumiskehitys kaiken kaikkiaan olla kääntymässä päinvastaiseen suuntaan? (Porkka ja Tervo-Niemelä 2024, 72–76.)

Nuorten uskonnollisuuden ja etenkin jumalakäsityksen muuttumista on tutkinut myös Aino-Elina Kilpeläinen, jonka artikkeli Nuoren jumalakäsityksen muuttuminen rippikoulussa on julkaistu vuonna 2009 ilmestyneessä Rippikoulun todellisuus -teoksessa. Teoksen on julkaissut Kirkon tutkimuskeskus. Tutkimus on laadullinen tapaustutkimus, jonka aineisto on tuotettu yhden evankelisluterilaisen rippikouluryhmän 17 nuoren haastatteluista ja havainnoinnista. Haastatteluiden pohjana on käytetty leirin alussa ja lopussa toteutettuja piirustus- ja kirjoitustehtäviä. (Kilpeläinen 2009, 272–273.)

Kilpeläisen (2009, 273) tutkimuksen aineisto on analysoitu sisällönanalyysillä, jossa muun muassa verrattiin tuotettuja ilmauksia leirin alussa ja lopussa ja näin päästiin kiinni siihen,

miten kuvaus Jumalasta oli leirin aikana muuttunut. Kuvausten perusteella rakennettiin vielä aineistolähtöisesti kolme tyyppiä, joista yhdessä oli kaksi alatyppiä. Nämä tyypit rakentuivat sen mukaan, mitä näkökulmia ja käsitteitä nuoret liittivät jumalakäsitykseensä ja miten heidän käsityksensä muuttuivat rippikoululeirin aikana. A-tyyppi liitti Jumalaan rippileirin aikana yksittäisiä ja melko irrallisia kristillisiä käsitteitä. B-tyyppi liitti yksittäisten käsitteiden lisäksi Jumalaan kolminaisuusopin. B1-tyyppi ei kuitenkaan täysin hahmottanut kolminaisuutta, kun taas B2-tyyppi oli hahmottanut kolminaisuusopin syvällisemmin osaksi jumalakäsitystä ja osasi myös soveltaa sitä. C-tyyppi puolestaan tulkitsi kristillisiä jumalakäsityksen elementtejä oman persoonallisen jumalakäsityksen näkökulmasta, joka oli sisäistynyt jo ennen rippikoulua. Tämä tyyppi ei toisin sanoen omaksunut kristillistä käsitystä sellaisenaan, vaan se saattoi osittain muodostua erilliseksi tietorakenteeksi. Kaiken kaikkiaan rippikoululeirin aikana tapahtui kuitenkin muutos tavassa puhua Jumalasta. Kristillisten käsitteiden käyttö lisääntyi ja kolminaisuuden lisäksi nuoret esimerkiksi käyttivät sellaisia käsitteitä kuin anteeksiantavuus ja rakastavuus. (Kilpeläinen 2009, 272–275.)

Kilpeläinen (2009, 286) tuo toisaalta myös esiin sen, kuinka ohutta kotien uskontokasvatus tutkimukseen osallistuneiden nuorten tapauksessa oli. Harva nuorista oli pohtinut Jumalaa ennen rippikoulua ja rippikoulusta muodostuikin ensimmäinen tilaisuus edes pohtia omaa jumalakäsitystään. Toisaalta rippikoulu voi myös jäädä viimeiseksi tilanteeksi, jossa jumalakäsitystä pohditaan tietoisemmin ja uskonnollinen ajattelu saattaakin monella aikuisella olla lukkiutunut rippikouluikäisen tasolle. Mikäli uskontoon ja Jumalaan liittyvät konkreettiset käsitykset eivät pääse kehittymään abstraktimpaan suuntaan, saattaa se johtaa tilanteeseen, jossa uskonto kokonaisuudessaan hylätään lapsellisena. Jumalakäsityksellä on toisin sanoen keskeinen merkitys siihen, miten nuori tai aikuinen ylipäätään suhtautuu uskontoon. (Kilpeläinen 2009, 286–287.)

Kansainvälistä rippikoulututkimusta on tehty muun muassa International Network for Research and Development of Confirmation and Christian Youth Work -työryhmän toimesta vuodesta 2007 lähtien. Viimeisin yhteinen tutkimushanke Developing Confirmation Work in Europe – Empirical Findings and Perspectives for Post-Pandemic Times, The Third International Study valmistui vuonna 2024. Tutkimuksesta kootun teoksen ovat toimittaneet Wolfgang Ilg, Manuela Hees, Eveliina Hellas, Linn Sæbø Rystad, Thomas Schlag ja Henrik Simojoki. Teoksessa yhteensä 29 tutkijaa yhdeksästä osallistujamaasta käsittelevät ajankohtaisia kysymyksiä liittyen muun muassa rippikouluissa opettamiseen ja oppimiseen, nuorten uskonnollisuuteen, sukupuolikysymyksiin ja digitaaliseen mediaan. Tutkimus on

toteutettu Covid-19-pandemian aikana, joka on tuonut omat lisähaasteensa tutkimuksen toteuttamiseen. Teoksessa on omina lukuinaan maakohtaiset raportit Itävallasta, Tanskasta, Suomesta, Saksasta, Unkarista, Norjasta, Puolasta, Ruotsista ja Sveitsistä.

Tutkimuksen keskeisiä tavoitteita on ollut muun muassa rippikoulujen laadun kehittämistyö. Hankkeen myötä muodostettiin malli, joka käsittää kymmenen laadun ulottuvuutta. Kehittämistyön avuksi luotiin digitaalinen verkkotyökalu, jonka avulla rippikouluun osallistuneet nuoret pääsivät antamaan palautetta kokemuksistaan. Palautteen myötä nuorille on mahdollistunut osallisuus ja toimijuus, joiden myötä myös avautui aktiivinen vaikuttamismahdollisuus rippikoulujen tulevaisuuteen. Tämän kolmannen kansainvälisen tutkimushankkeen painopisteet olivat oppimisprosessit ja digitaalisuus. Oppimiseen liittyen nuorilta kysyttiin muun muassa mielipidettä erilaisista opiskelutavoista ja oppisisällöistä sekä siitä, oliko heillä mahdollisuus rippikouluaiikana tuoda esiin omia mielipiteitään. Digitalisaation vaikutuksia puolestaan tarkasteltiin sekä mahdollisena oppimisalustana että nuorten maailmankuvan muokkaajana. Digitaalisten teknologioiden vaikutus tämän päivän nuoriin on ollut perustavanlaatuinen. Muutoksia on havaittavissa sosiaalisilla, taloudellisilla ja poliittisilla yhteiskunnan osa-alueilla, mutta teknologian lisääntyvä käyttö saa aikaan myös kulttuurisia ja uskonnollisia muutoksia. Näillä kaikilla muutoksilla on ollut vaikutusta siihen, miten tämän päivän nuoret suhtautuvat itseensä, muihin ihmisiin ja ympäröivään maailmaan. (Simojoki ym. 2024, 20–22.)

Tämän tutkielman kannalta keskeisin luku, *Religiosity of the Confirmands*, käsittelee nuorten uskonnollisuuden muutoksia rippikoulun aikana. Hankkeessa toteutettiin kaksi kyselyä, joista toinen tehtiin ennen rippikoulua ja toinen rippikoulun jälkeen. Kyselyyn osallistui yhteensä noin 2700 nuorta Saksasta, Sveitsistä, Suomesta, Norjasta, Ruotsista ja Unkarista. Tutkijat pitävät tärkeänä sitä, että kyselyissä on varmistettu vastausten vertailukelpoisuus. Kyselyssä on siis huolehdittu siitä, että alku- ja loppukyselyt on pystytty yhdistämään samaan henkilöön, jotta vastauksia ennen rippikoulua ja rippikoulun jälkeen on voitu aidosti verrata ja näin saatu luotettavaa tietoa muutoksista. (Porkka, Hees, Siba ja Pángyánszky 2024, 277.)

Rippikoulunuorten uskonnollisuutta tutkittiin erityisesti kahdella väitteellä: ”Uskon Jumalaan” (*I believe in God*) ja ”Jeesus on noussut kuolleista” (*Jesus has risen from the dead*). Yllättävää kyllä, muutokset näiden väittämien osalta ennen rippikoulua ja rippikoulun jälkeen ovat varsin pienet. Pientä painotusta positiiviseen kasvuun on ollut, mutta kun tuloksia tarkastellaan yksilötasolla, on muutosta tapahtunut sekä positiiviseen että negatiiviseen

suuntaan. Nuorista 37 prosentilla usko Jumalaan kasvoi, mutta samaan aikaan usko Jumalaan väheni 26 prosentilla. Usko Jeesuksen ylösnousemukseen puolestaan kasvoi 30 prosentilla nuorista, mutta väheni 37 prosentilla. Tutkimuksessa ei osata ottaa kantaa, miksi juuri usko Jeesuksen ylösnousemukseen vähenee näin monella nuorella rippikoulun aikana. Tuloksista käy kuitenkin esiin yleisesti tunnistettu ilmiö, että rippikoulun aikana tapahtuu paljon muutoksia uskonnollisuudessa henkilökohtaisella tasolla. (Porkka ym. 2024, 282–283.)

Porkan ja kumppaneiden (2024, 278) tutkimushankkeessa tutkittiin myös muutoksia rukoilun suhteen väitteellä ”Rukoilu on minulle tärkeää” (*Praying is important to me*). Ennen rippikoulua 27 prosenttia nuorista piti rukoilua itselleen tärkeänä, kun taas 58 prosenttia ei kokenut rukoilua tärkeänä. Aineistossa havaittiin kuitenkin, että ne nuoret, jotka rukoilivat, uskoivat myös Jumalaan ja Jeesuksen ylösnousemukseen jo ennen rippikoulua. Rippikoulun jälkeisessä mittauksessa huomattiin, että rukoilun merkitys kasvoi merkittävästi rippikoulun aikana: 46 prosenttia piti rukoilua tärkeänä. Tutkimuksessa selvitettiin myös kotien uskonnollisia asenteita. Havaittiin, että sellaisten kotien lapsilla, joiden vanhemmat eivät olleet kovinkaan uskonnollisia, rukoilun merkitys kasvoi erityisen paljon. Samoin vahvistui myös näiden perheiden lasten usko Jumalaan rippikoulun myötä. Tutkimuksessa todetaankin, että rippikoulu sosiaalistaa tehokkaasti näitä nuoria kirkon piiriin. Mikäli nuoret vielä jatkavat toimintaa seurakunnassa, pysyvät he usein kirkon jäseninä. Jos taas osallistuminen hiipuu, ennustaa se merkittävästi kirkosta eroamista. (Porkka ym. 2024, 282–286.)

Friedrich Schweitzer (2019) vertailee artikkelissaan laajojen tutkimusten pohjalta eurooppalaista ja yhdysvaltalaisista rippikouluperinnettä. Eurooppalaiset tutkimustulokset keskittyvät artikkelissa erityisesti Saksaan, jossa protestanttisista nuorista yli 90 prosenttia osallistuu rippikouluun. Näistä nuorista 76 prosenttia ilmaisi olevansa tyytyväisiä rippikoulukokemukseen. Nuoret kuitenkin pitivät kannatettavana vain sellaisia yleisiä väitteitä, kuten esimerkiksi ”uskon Jumalaan” ja ”kuoleman jälkeen on elämää”. Sen sijaan väite ”Jeesus on noussut kuolleista” ei nuorten näkemyksen mukaan ollut yhtä uskottava. Kaksi vuotta myöhemmin tuotetun pitkittäisdatan perusteella rippikoulussa koettu uskon vahvistuminen oli kuitenkin ajan mittaan vähentynyt. (Schweitzer 2019, 30–31.)

Yhdysvalloissa protestanttisista nuorista rippikouluun osallistuu vain 59 prosenttia. Luku on siis huomattavasti pienempi kuin monessa Euroopan protestanttisessa maassa. Tulos viittaa siihen, että Yhdysvalloissa rippikouluun hakeutuu sellaisia nuoria, jotka ovat jo lähtökohtaisesti enemmän uskoon sosiaalistuneita ja jo valmiiksi vakaumuksellisia

kristinuskossaan. Saksassa puolestaan rippikoulu tavoittaa taustaltaan ja uskomuksiltaan huomattavasti heterogeenisemmän ryhmän. Saksassa rippikouluun osallistuu myös sellaisia nuoria, jotka voivat olla melko etäällä kirkosta, mikä puolestaan vaikuttaa siihen, että saksalaisessa rippikoulussa opetukselliset näkökulmat ovat laajempia ja moninaisempia kuin Yhdysvalloissa. Molemmissa maissa on kuitenkin havaittu, että edelleen perhe on ratkaisevin vaikuttaja nuorten uskoon, mutta myös nuorten suhtautumiseen kirkkoa kohtaan. Hyvillä rippikoulukokemuksilla puolestaan voidaan vahvistaa lapsuudessa saatuja vaikutteita. (Schweitzer 2019, 33, 35.)

Mielenkiintoisin ero kuitenkin saksalaisessa ja yhdysvaltalaisessa rippikouluperinteessä liittyy isosiin ja vahvaan rippileiriperinteeseen. Euroopassa on yleistä, että rippikoulun jälkeen nuoret hakeutuvat isokoulutukseen ja rippileireillä vapaaehtoisia isosia työskentelee paljon; esimerkiksi Saksassa jokaista neljää rippikoululaista kohden on yksi isonen. Isosena toimiminen puolestaan sitouttaa nuoria mukaan seurakuntien toimintaan rippikoulun jälkeen ja vahvistaa yleensä myös heidän uskoaan. Vastuun antaminen nuorille vapaaehtoisille isosille lisää myös heidän toimijuuttaan ja merkityksellisyyden kokemuksia sekä rikastuttaa leirejä sisällöllisesti. Yhdysvalloissa samanlaista kiinnostusta isostoimintaan ei kuitenkaan ole havaittavissa. Rippikoulujen vapaaehtotyössä toimivat nuorten sijaan yleensä aikuiset mentorit, joita voi olla myös vaikea löytää, etenkin suuriin rippikouluryhmiin. (Schweitzer 2019, 32, 35.)

Schweitzer (2019, 35) tuo artikkelinsa yhteenvedossa esiin sen, että kansainvälisen ja ekumeenisen yhteistyön ja erilaisten kohtaamisten hyötynä on ennen kaikkea se, että niin eurooppalaiset kuin amerikkalaisetkin voivat oppia toisiltaan. Laajoista tutkimuksista saatujen tulosten perusteella molemmilla mantereilla voitaisiin myös kehittää rippikoulutoimintaa. Amerikkalainen rippikoulu voisi esimerkiksi hyödyntää eurooppalaista hyväksi havaittua isostoimintaa vapaaehtoistyössään. Rippikoulun tulisi ehkä myös pyrkiä tavoittamaan hieman laajempi joukko nuoria. Eurooppalaiset voisivat puolestaan lisätä rippikoulujen sisältöihin enemmän sellaisia amerikkalaisia elementtejä, jotka puhuttelevat erityisesti niitä nuoria, joilla on jo valmiiksi syvempi uskonnollinen vakaumus. (Schweitzer 2019, 35.)

3 Tutkimuskysymykset

Maallistuvassa yhteiskunnassa ja moninaistuvassa katsomusten kentässä evankelisluterilainen rippikoulu on säilyttänyt tärkeän asemansa nuorten elämässä. Vaikka seurakuntien jäsenmäärät ovat olleet laskusuunnassa jo pidempään, käy rippikoulun edelleen noin kolme neljästä suomalaisnuoresta. Liberaaleissa perheissä ratkaisun rippikouluun osallistumisesta tekee yleensä nuori itse. Viime vuosina muutosta on tapahtunut yllättävään suuntaan eli myös uskonottomien perheiden lapsia osallistuu rippikouluun. Tätä kautta nuoria myös enenevässä määrin kastetaan ja liitetään kirkkoon. (Gärtner, Hennig ja Müller 2025, 15; Salomäki 2024, 210.)

Rippikoulun aikana nuoret ovat alttiita erilaisille ajatuksissaan, arvoissaan ja katsomukseen liittyvissä pohdintoissaan tapahtuville muutoksille. Kognitiiviset muutokset saavat aikaan muutoksia myös uskonnollisessa ajattelussa. Nämä muutokset voivat olla positiivisia, mutta myös negatiivisia. Nuoret ottavat etäisyyttä auktoriteetteihin ja kyseenalaistavat vakiintuneita käytäntöjä. Vertaisryhmä muodostuu entistä tärkeämmäksi. Myönteiset rippikoulukokemukset kantavat pitkälle aikuisuuteen ja sitovat mukaan seurakunnan toimintaan. Kielteiset kokemukset puolestaan ennustavat kirkosta eroamista. Uskonto saatetaan myös kokea lapsellisena. (Porkka ym. 2024, 282; Niemelä 2009, 290; Kilpeläinen 2009, 287.)

Tässä pro gradu -tutkielmassa pyritään selvittämään nuorten omia näkemyksiä rippikouluun liittyvistä muutoksista. Tutkielmassa annetaan ääni nuorille ja mahdollistetaan näin toimijuus heitä itseään koskevissa uskonnollisuuteen liittyvissä kysymyksissä.

Tutkimuksen pääkysymys:

1. Millaisia muutoksia nuorten uskonnollisuudessa on heidän oman näkemyksensä mukaan tapahtunut rippikoulun myötä?

Tutkimuksen tarkentavat alakysymykset:

- 1.1. Minkälaisia ideologisia muutoksia rippikoulu on saanut aikaan?
- 1.2. Millä tavoin rippikoulu on vaikuttanut uskonnon yksityiseen harjoittamiseen?
- 1.3. Millä tavoin rippikoulu on vaikuttanut uskonnon julkiseen harjoittamiseen?

4 Tutkimuksen metodologia ja aineisto

4.1 Laadullisen tutkimuksen periaatteet

Tämä pro gradu -tutkielma on metodologialtaan laadullinen. Metodologian valinta kuvastaa tutkijan näkemystä siitä, miten tietoa voidaan saada tutkijaa kiinnostavasta tutkimuskohteesta. Metsämuurosen (2006, 88) mukaan laadullinen tutkimus perustuu ”eksistentiaalis-fenomenologis-hermeneuttiseen tieteenfilosofiaan”. Laineen (2018, 30) mukaan fenomenologisesti ihmistä tutkittaessa ajatellaan, että ihmiset rakentuvat suhteessa maailmaan ja toisaalta myös itse rakentavat maailmaa, jossa elävät. Fenomenologia keskittyy siihen, mikä ihmiselle ilmenee (kreik. *phainomenon*) elettyinä ja koettuna maailmana. Jokaisen yksilön aiemmat kokemukset, tuntemisen tavat ja arvot rakentavat sitä perspektiiviä, jonka kautta henkilö tulkitsee ja kokee nykyhetkeä ja tulevaisuutta. (Laine 2018, 30–31.)

Konstruktivistisen tieteenfilosofian mukaan tieto todellisuudesta muodostuu tutkijan ja tutkittavan interaktiosta sekä siitä, miten tutkija tulkitsee tutkittavaa kohdetta. Metodologia rakentuu toisin sanoen tutkijan tulkintaan eli hermeneutiikkaan. Tutkija etsii eri henkilöiden suhteellisia todellisuuksia ja luo – eli konstruoi – tulkintoja todellisuudesta. (Metsämuuronen 2006, 85–89.)

Fenomenologis-hermeneuttisessa perinteessä tutkija kirjoittaa auki omat ennakkokäsityksensä ilmiöstä. Tästä käytetään nimitystä ontologinen erittely. Tällainen omien ennakkoluulojen ja oletuksien reflektointi auttaa tutkijaa tiedostamaan riskit siinä, että tutkija lähtee tulkitsemaan liikaa omasta näkökulmastaan tutkittavien kokemuksia. Vaikka laadullisessa tutkimuksessa ei koskaan voida päästä täysin puhtaisiin ja objektiivisiin havaintoihin, voi tutkija analyysin eri vaiheissa omiin ennakkokäsityksiinsä tietoisesti ja vakavuudella suhtautuen ainakin pyrkiä siihen, että analysointi tapahtuu aineiston eikä tutkijan ennakkokäsityksen ehdoilla. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 109.)

4.2 Aineiston tuottaminen haastattelemalla rippikoulun käyneitä nuoria

Laadullisen tutkimuksen aineisto tuotetaan usein haastattelemalla, tarkkailemalla tai erilaisia kirjallisia materiaaleja hyödyntäen. Tiedonhankintaan tähtäävässä ja ennalta suunnitellussa tutkimushaastattelussa kaksi henkilöä tapaa toisensa ja on sosiaalisessa interaktiossa keskenään. Haastatteli pyrkii haastattelussa tavoittamaan kuvan – joskin epätäydellisen – haastateltavan ajatuksista ja elämysmaailmasta. Haastattelu on kuitenkin aina kytköksissä käytettävään kieleen, käsitteisiin ja sanoille annettuihin merkityksiin. Nämä voivat

haastattelijalla ja haastateltavilla poiketa toisistaan, koska kukin haastatteluun osallistuva osapuoli tuo mukanaan omat aiemmat kokemuksensa, joita vasten kysymyksiä ja vastauksia tulkitaan. (Hirsjärvi ja Hurme 2001, 41.)

Hyvärinen (2017, 30) mukaan hyvän haastattelijan tärkein ominaisuus on kuunteleminen. Hyvä haastattelija myös osoittaa haastateltavalleen selkeästi sen, että kuuntelee. Erilaiset nyökkäykset ja joo-sanat kertovat haastateltavalle, että hänen asioistaan ollaan aidosti kiinnostuneita. Erityisen tärkeää on antaa ymmärtävää palautetta, jos keskustellaan vaikeista asioista. Haastattelija on myös tärkeää osoittaa kunnioitusta haastateltavaansa kohtaan ja antaa hänelle tilaa käsitellä rauhassa ajatuksiaan. Hyvä haastattelija ei tuomitse eikä arvioi haastateltavaansa eikä hänen ajatuksiaan. (Hyvärinen 2017, 30–31.) Haastateltavalle esitettyjen kysymysten tulisi olla lyhyitä ja helposti ymmärrettäviä. Kysymyksiä voi ajatella olevan kahdenlaisia: temaattisia ja dynaamisia. Temaattiset kysymykset ohjaavat haastateltavaa tutkimuksen teoreettisiin käsitteisiin ja tutkimuksen kannalta relevanttiin tiedonkeruuseen. Dynaamiset kysymykset puolestaan ylläpitävät myönteistä vuorovaikutusta ja motivoivat haastateltavaa puhumaan tunteistaan ja kokemuksistaan. (Hirsjärvi ja Hurme 2001, 105.)

Kuulan (2014, 147) mukaan on tärkeää, että tutkimuksen piiristä ei suljeta joitain ihmisryhmiä pois, koska tällöin ihmiselämästä jäisi tutkimatta – ja ymmärtämättä – olennaisia puolia. YK:n yleissopimus lasten oikeuksista korostaa sitä, että lapsille on taattava oikeus tulla nähdyksi ja kuulluksi. Tästä näkökulmasta on siis huolehdittava siitä, että myös lapsille mahdollistetaan osallistuminen sellaiseen tutkimukseen, jossa rakennetaan ymmärrystä heitä koskevassa asiassa, kuten katsomuksiin liittyvistä näkemyksistä. Tutkimuksen avulla voidaan uuden tuotetun tiedon avulla saada myös positiivisia vaikutuksia tutkittavaan asiaan. Mikäli tutkimuksen aihe koetaan tärkeäksi eikä tutkimuksen tekemisen koeta häiritsevän normaalitoimintoja, onnistuu aineiston tuottaminen usein ongelmitta. Lapsia haastatellessa on keskeistä, että lapset ymmärtävät vapaaehtoisuuden periaatteen. (Kuula 2014, 152–153.)

Melko varhaisessa vaiheessa tutkielmani aihetta pohtiessani päätin, että tulen haastattelemaan rippikoulun käyneitä nuoria. Tähtään opinnoissani perusopetuksen ja lukion evankelisluterilaisen uskonnon aineenopettajaksi. Oman opettajuuden kehittymisen kannalta nuorten kanssa käydyt katsomusaiheiset keskustelut tuntuivat erityisen merkityksellisiltä. Ajatukseni oli, että juuri rippikoulun käyneet nuoret ovat todennäköisesti avoimia käymään keskustelua omasta katsomuksestaan ja näkemyksestään kristinuskosta ja sen merkityksestä

oman henkilökohtaisen katsomuksen muodostumisessa. Olin myös kiinnostunut kuulemaan nuorten kokemuksista rippikoulusta ja siitä, millä tavoin rippikoulussa opetus on käytännön tasolla toteutettu.

Lähestyin 15-vuotiaiden nuorten ryhmiä vapaamuotoisissa tilanteissa marraskuun aikana ja kerroin tutkielmani aiheesta sekä sen, että opiskelen uskonnon aineenopettajaksi. Tämän jälkeen tiedustelin, olisiko joku halukas haastateltavaksi. Moni nuori ei ollut kiinnostunut, osa jäi hieman miettimään, mutta muutamat ilmaisivat halukkuutensa haastatteluun saman tien. Poikia oli hieman helpompi löytää haastateltavaksi kuin tyttöjä. Loppujen lopuksi sain haastateltavakseni neljä tyttöä (merkitään T1–T4) ja neljä poikaa (merkitään P1–P4).

Tutkielman aineiston haastateltaviksi valikoituneet nuoret ovat kaikki käyneet suomenkielisen evankelisluterilaisen rippikoulun. Nuoret osallistuivat erään eteläsuomalaisen kaupungin rippikoululeirille kesällä 2025, leiri kesti viikon ja päättyi konfirmaatioon. Ennen leiriä kirkossa käytiin kahdeksan kertaa. Yhteensä leirillä oli yli kaksikymmentä nuorta, kuusi isosta, seurakunnan nuorisotyöntekijä sekä pappi. Tutkielman haastattelut on tehty kahden päivän aikana joulukuussa 2025. Haastattelujen kesto vaihteli 15–25 minuutin välillä. Kaikki haastattelut on litteroitu Turun yliopiston Transcribe-litterointityökalun avulla. Litteroiduista haastatteluista syntyi 58 sivua tekstimuotoista aineistoa. Haastatteluista poimituista sitaateista olen poistanut usein esiintyviä niin ku -toistoja sekä joo-sanoja.

Tämän tutkielman haastattelut on toteutettu puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Teemahaastattelulla tarkoitetaan sellaista haastattelua, jossa ei pitäydytä liian tarkasti ennakkoon kirjoitetuissa kysymyksissä, vaan haastattelu soljuu ennalta määriteltyjen teemojen sisällä. (Hyvärinen 2017, 21.) Nuoria haastatellessa on tärkeää luoda ensin turvallinen ilmapiiri, joten on hyvä aloittaa haastattelu tutuista teemoista. Haastateltavat nuoret tulisi myös heti saada motivoituneeksi vastaamaan tutkijan kysymyksiin ja tätä kautta ikään kuin kääntymään tutkimuksen puolelle, auttamaan tutkijaa. (Hirsjärvi ja Hurme 2001, 131–132.)

Haastattelurungon (Liite 1) pääteemat on muodostettu löyhästi Glockin ja Starkin (1965, 18–38) uskonnollisuuden ulottuvuuksia silmällä pitäen. Ulottuvuuden kirkastuivat kuitenkin tarkemmin vasta analyysivaiheessa. Viidestä ulottuvuudesta tässä tutkielma hyödynnetään kahta, ideologista ja rituaalista ulottuvuutta. Haastattelurungossa teemat ovat hieman eri tavoin muotoiltuja ja kysymykset osittain eri teemojen alla kuin miten ne perinteisesti uskonnon ulottuvuuksiin asettuisivat. Tämä johtuu siitä, että pyrin rakentamaan haastattelun

siten, että ensin nuorten kanssa keskusteltiin perheen uskonnollisuudesta ja luotiin tällä tavoin haastattelutilanteeseen turvallinen ilmapiiri. Tämän jälkeen rippikoulusta keskusteltiin konkreettisella tasolla hieman pidempään. Kyselin käytännön järjestelyistä ja päiväohjelmasta, jotta nuori saisi suunnattua ajattelunsa kesän rippileirille ja muistamaan leiriin, konfirmaatioon ja leirin jälkeisen aikaan liittyviä tapahtumia ja ajatuksiaan.

Haastattelun ensimmäinen teema käsitteli perheen uskonnollisuutta sekä rippikoulua kokonaisuudessaan. Kysyin nuorilta myös sitä, mikä sai heidät ylipäätään lähtemään rippikouluun ja minkälainen se oli kokemuksena. Toinen haastattelun teema liittyi konkreettisemmin uskonnon rituaalisuuteen eli uskonnon yksityiseen ja julkiseen harjoittamiseen. Tässä teemassa esitin tarkentavia kysymyksiä rukoiluun ja esimerkiksi hengellisen kirjallisuuden lukemiseen liittyen. Kysyin tässä yhteydessä myös sitä, harjoittavatko nuoret jollain muulla tavalla henkisyttä. Kolmas teema, uskomukset, liittyy puolestaan uskonnon ideologiseen ulottuvuuteen. Tämän teeman sisällä esitin nuorille Jumalaan ja Jeesuksen ylösnousemukseen liittyviä kysymyksiä. Halusin myös mielenkiinnosta kysyä nuorilta heidän ajatuksiaan sielusta ja kuolemanjälkeisestä elämästä sekä muista henkiolennoista, joista jatkokysymyksenä mainitsin esimerkiksi enkelit.

Tutkielman aineisto on siis tuotettu haastattelemalla yksittäisiä nuoria eli uskonnosta puhuttiin kahden kesken. Haastattelutilanne on aina jollain tasolla keinotekoinen, joten pidin erityisen tärkeänä, että haastattelusta muodostui nuoren kannalta turvallinen ja hyväksyvä. Ajatukseni oli, että turvallisessa ympäristössä ja turvallisen aikuisen kanssa nuori todennäköisesti uskaltautuu keskustelemaan tämän tutkielman kannalta keskeisistä näkemyksistään.

Haastattelujen onnistumiseen usein myös vaikuttaa se, miten nuori yleensäkin on tottunut uskonnosta puhumaan – koulussa uskonnon tunneilla tai kotona perheen kesken. Tiedostin, että haastattelutilanteessa on läsnä aikuinen ja nuori, joka saattaa helposti muotoutua muistuttamaan opettajan ja oppilaan välistä vuorovaikutustilannetta. Mikäli nuori ajattelee, että haastattelija on opettaja, voi hän pyrkiä muokkaamaan vastauksiaan siihen suuntaan, mitä olettaa, että opettaja haluaisi kuulla. Pyrin siis tietoisesti välttämään tällaista asetelmaa ja asetuin enemmän kulmikkain suhteessa nuoreen, en suoraan nuorta vastapäätä. Sanoitin myös sen, että kysymyksiin ei ole oikeita tai väärä vastauksia ja että minua haastattelijana ei tarvitse mitenkään yrittää miellyttää. Päinvastoin arvostaisin mahdollisimman rehellisiä pohdintoja. Pyrin myös tuomaan esille sen, että epävarmuus ja mielipiteen vaihtaminen kesken haastattelun ovat sallittuja.

4.3 Aineiston analysointi sisällönanalyysin keinoin

Tuomi ja Sarajärvi (2018) jaottelevat laadullisen tutkimuksen analyysiprosessin Eskolaa (2001; 2007) mukaillen aineistolähtöiseksi, teoriaohjaavaksi tai teorialähtöiseksi analyysiksi. Aineistolähtöisessä analyysissä pyritään irrottautumaan aiemmista teorioista ja muodostamaan aineistosta uusi teoria analyysin lopputuloksena. Teoriaohjaava analyysissä tiedostetaan ja osittain hyödynnetään aikaisempaa tietoa tai jotain valittua teoriaa. Analyysia ohjailee kuitenkin teorian lisäksi vahvasti myös aineisto ja näin ollen teoria ja aineisto ikään kuin vuorottelevat vapaammin analyysin edetessä. Aiemman teorian ja siihen liitetyn uuden aineiston yhdistelmästä voi syntyä luovaa ja uutta ajattelua. Teorialähtöinen analyysi perustuu puolestaan vahvasti jo olemassa olevaan tiedon tai teorian mukaisesti etenevään analyysiin ja usein kyseessä on aikaisemman auktoriteetin muodostaman teorian testaaminen toisenlaisessa kontekstissa. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 108–111.) Tässä tutkielmassa hyödynnetään aiempaa rippikoulutuksesta sekä jo olemassa olevia käsitteitä. Haastatteluaineisto on kuitenkin uutta, joten analyysi on teoriaohjaava.

Tutkielman aineistoa analysoidaan sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysissä hajanainen aineisto pyritään järjestämään selkeään muotoon. Tarkoitus on tiivistää saatu informaatio siten, että kerättyä tietoa ei kuitenkaan kadoteta. Järjestelyn ja tiivistämisen lopputulemana tutkittavasta ilmiöstä luodaan mielekäs ja yhtenäinen kokonaisuus. Tästä kokonaisuudesta voidaan loogisen päättelyn ja tulkinnan avulla muodostaa johtopäätöksiä. Prosessissa toisin sanoen aineisto ensin pilkotaan osiin analyysiyksiköiksi, joita voivat olla sanat, lauseet, lausumat tai laajemmat kokonaisuudet. Aineistoa myös pelkistetään eli redusoidaan, jolloin tutkimuksen kannalta epäoleellinen materiaali jätetään pois. Seuraavaksi aineisto ryhmitellään eli klusteroidaan luokiksi ja alaluokiksi. Luokiteltu aineisto käsitteellistetään eli abstrahoidaan tutkimuksen kannalta oleellisiksi teoreettisiksi käsitteiksi. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä nämä käsitteet ovat jo valmiina, osana käytettävää teoriaa. Analyysi voi edetä esimerkiksi siten, että yläluokat muodostetaan teoriasta ja analyysin edetessä alaluokkia voidaan muodostaa aineistolähtöisesti. Analyysin lopuksi aineistosta saadaan muodostettua uudella tavalla looginen kokonaisuus. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 122–127, 133.)

Laadullisen tutkimuksen perinteeseen kuuluvaa aineiston pelkistämistä, luokittelua ja järjestelyä erilaisiin kategorioihin on jo pitkään tehty tietokoneavusteisesti. Yksinkertaisimmillaan tällainen aineiston koodaus eli aineistosta valittujen analyysiyksiköiden järjestely tai ryhmittely tapahtuu tekstinkäsittelyohjelmassa erilaisilla

väreillä yliviivaamalla ja leikkaa-liimaa-toiminnoilla sekä ohjelmien makroja hyödyntäen. Yksi laadullisen tutkimuksen käytetyimmistä yleisohjelmista on NVivo, jossa aineistoa voi luokitella monipuolisesti ja erilaisiin tiedostoihin. Kategorioihin voi myös liittää huomioita ja muistioita. Vaikka aineistoa luokitellaan ja ryhmitellään erilaisiin kategorioihin, pysyy aineisto ohjelmassa myös ehjänä eli alkuperäiseen litterointiin voi aina helposti palata. Aineiston koodaus NVivossa tapahtuu koodien (*codes*) avulla. (Aiemmin NVivossa oli käytössä nimitys *nodes*, joka on uusissa ohjelmistopäivityksissä muutettu muotoon *codes*.) Koodit voidaan järjestellä esimerkiksi puukaavion muotoon, jolloin teemahaastattelusta saadaan muodostettu ylä- ja alakategorioita, joihin aineistoa voi lähteä järjestelemään. Ennalta laadittujen luokkien/teemojen lisäksi aineiston analyysin kuluessa voidaan NVivossa luoda uusia vapaita koodeja sekä siirrellä ja ryhmitellä uusia ja vanhoja koodeja uudelleen sekä lisätä ja poistaa koodattuja haastattelusitaatteja koodeista. (Luoma, Karjalainen ja Reinikainen 2006, 425, 438–439.)

Tämän tutkielman aineistoa on teemoiteltu ja tyypitelty. Aineisto koostuu puolistrukturoiduista teemahaastatteluista, joten haastattelujen teemat ovat olleet luonteva alku analyysille. Eskolan (2018, 219) mukaan teemahaastatteluaineiston analyysi lähtee jouhevasti liikkeelle poimimalla haastatteluista teemojen alle soveltuvat kohdat. Näin päästään järjestelemään aineistoa ja samalla litteroitua tekstiä tulee luettua useampaan kertaan. Tämän tutkimuksen analyysi on käynnistetty teemoittelemalla haastatteluilla tuotettu aineisto kolmen haastattelurungon pääteeman mukaisesti. Eskola (2018, 219) kuitenkin huomauttaa, että aina haastattelu ei etene suunnitelmien mukaisesti ja toisinaan vastauksia voi olla vaikea asetella vain yhden teeman alle. Näin kävi tässäkin tutkielmassa, eli teemoittelussa jotkin asiat menivät ikään kuin ristiin ja olisivat osuneet useampaan kategoriaan. Analyysin edessä teemat kiteytyivät vähitellen uskonnon ulottuvuuksiin, joita tässä tutkielmassa on niin ikään kolme: ideologinen ulottuvuus ja rituaalisen ulottuvuuden yksityinen ja julkinen uskonnon harjoittaminen.

Tässä tutkielmassa NVivolla koodaamalla teemoitellun aineiston analyysiä on jatkettu tyypittelemällä. Tyypittelyllä tarkoitetaan teemoista esiin nousevien samankaltaisuuksien avulla muodostettuja tyyppisiä eli malleja, joiden avulla lukijalle muodostuu ikään kuin kuvitteellisia rippikoulun käyneitä nuoria, joilla kullakin on omanlaisensa tarina. Tarinat ovat kiteytyneitä konstruointeja aineiston monesta eri vastauksesta, eivätkä näin ollen enää kuvaa ketään tiettyä haastateltua nuorta. Tyypittelyn avulla aineisto avautuu lukijalle uudella tavalla ja on usein myös lukijaystävällisempi muodoltaan. (Eskola ja Suoranta 2005, 181.)

Eskolan ja Suorannan (2005, 182) mukaan tyyppittelyä voidaan rakentaa ainakin kolmella tavalla: autenttinen tyyppi, joka on muodostettu laajasta aineistosta, mutta muodoltaan kuvaa vain yhtä vastausta, mahdollisimman yleinen tyyppi, joka on kooste asioista, jotka esiintyvät useimmissa vastauksista sekä laaja tyyppi, joka puolestaan rakentuu asioista, jotka aineistossa on mainittu useasti tai toisaalta ehkä vain kerran. Viimeksi mainittu laaja tyyppi pyritään muodostamaan mahdollisimman loogiseksi eli vaikka tyyppi ei ole todellinen nuori, tällainen nuori olisi periaatteessa mahdollinen.

4.4 Eettiset kysymykset

Virtasen (2006, 199) mukaan on tärkeää, että tutkimuksen raporttiin liitetään kuvaus tutkijaprofiilista, josta käy ilmi mm. tutkijan käsitykset tiedon luonteesta ja hallitsemastaan tieteenalasta. Nämä liittyvät sisäiseen validiteettiin. Ulkoinen validiteetti puolestaan kattaa tehtyjä tulkintoja ja johtopäätöksiä. Tuomen ja Sarajärven (2018, 109) mukaan on oleellista, että omat ennakkokäsitykset kirjataan mukaan tutkielmaan, jotta omia ennakkoluuloja ja oletuksia ei asetella haastateltavien suuhun tai analyysin ehdoksi.

Tämä pro gradu -tutkielma on tehty uskontotieteen alalla ja aiheena on rippikoulu. Olen itse käynyt nuoruudessani leirimuotoisen rippikoulun, mutta tällä hetkellä en kuulu mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan. Näin ollen identifioin siis itseni uskonottomaksi. Nuoria haastatellessani toin esille oman taustani. Halusin tehdä tilanteesta siinä mielessä neutraalin, että nuorille ei tulisi sellaista käsitystä, että uskontotieteen opiskelijana ja tulevana evankelisluterilaisen uskonnon opettajana edustaisin jollain tavalla evankelisluterilaista kirkkoa. Pyrin siis parhaani mukaan antamaan nuorille tilaa kertoa avoimesti omista ajatuksistaan ilman, että heillä olisi jonkinlainen ennako-oletus siitä, mitä haluaisin heidän vastaavan. Toisaalta itsekkin rippikoulun käyneenä pystyn myös samaistumaan nuorten rippileirikokemukseen.

Haastattelujen alussa kuvailin lyhyesti myös tutkielmani kontekstia eli erilaisia muutoksia uskonnollisuudessa: muutosta sekularisaationa länsimaisissa yhteiskunnissa, joka on näkynyt etenkin aikuisten eroamisena kirkosta sekä toisaalta erilaisten henkisyyden muotojen yleistymisestä. Kerroin myös siitä, että uusimpien tutkimusten mukaan nuorten keskuudessa on esiintynyt kasvavaa kiinnostusta kristinuskosta kohtaan, joka on näkynyt muun muassa aktiivisena rippikouluun osallistumisena ja jopa tungoksena isoskoulutuksiin.

Lehtiartikkeleiden mukaan nuoria on myös enenevässä määrin alkanut liittymään kirkkoon.

Tämän tutkielman aineiston tuottamisen eli oppilaiden haastattelut olen pyrkinyt tekemään eettisiä periaatteita noudattaen. Haastatteluun ilmoittautuneiden nuorten huoltajilta myös kysyin luvan haastatteluun, koska rippikoulun käyneet nuoret ovat alaikäisiä. Nuoret saivat mukaansa kotiin vietäväksi Turun yliopiston Pro gradu -tutkielman tietosuojailmoituksen, jossa oli yksityiskohtaisesti selvitetty, miten aineisto tuotetaan ja missä sitä säilytetään. Ilmoituksessa kuvattiin myös se, että mitään henkilötietoja ei jää näkyviin vaan kaikki haastattelut on anonymisoitu. Anonymisointi tehtiin jo haastattelutilanteessa eli tallenteissa ei ole henkilötietoja, ei edes nimiä. Äänitallenteet on tuhottu heti litteroinnin jälkeen. Tietosuojasyistä olen analyysiosiossa anonymisoinut myös papin, josta nuoret puhuivat etunimeä käyttäen. Samoin haastatteluissa nimeltä mainitut muut nuoret olen kaikki korvannut sanalla kaveri. Tietosuojailmoituksessa oli myös eritelty, että anonymisoitu aineisto arkistoidaan tutkimuskäyttöön tietoturvallisesti. Tietosuojailmoituksen mukana oli huoltajille osoitettu haastattelulupalappu, jonka nuoret toivat allekirjoitettuna mukanaan haastatteluun.

Teemahaastattelu on luonteeltaan melko avoin ja antaa haastateltaville vapauden pohtia kysymysten aiheita laajemmin. Tämä voi olla haaste, kun haastatellaan nuoria. Osa haastateltavista tarvitsi paljon tarkentavia lisäkysymyksiä, koska eivät välttämättä ymmärtäneet käyttämiäni käsitteitä. Pyrin selittämään käsitteet mahdollisimman neutraalisti, mutta tällaisissa tilanteissa on aina johdattelun riski. Olen siis tiedostanut johdattelun mahdollisuuden jo ennen haastatteluja, mutta aineistoa litteroidessani huomasin kuitenkin, että olin muutamassa kohdin sortunut liialliseen selittämiseen, joka on ollut lähellä sanojen asettelemista haastateltavien suuhun. Olen analyysin aikana käsitellyt nämä kohdat erityisen kriittisesti ja jos vastaus on tuntunut liian johdatellulta, olen jättänyt nämä kohdat analyysin ulkopuolelle.

5 Tulokset

Tutkielman analyysi käynnistyi teemoittelemalla haastatteluiden avulla tuotettua aineistoa. Haastattelurungon (Liite 1) pääteemat olivat koti ja yhteisö, uskonnon harjoittaminen ja uskomukset. Ensimmäisellä teemoittelukierroksella lajittelin analyysiyksiköitä näiden pääteemojen alle. Tämän jälkeen aloin siirtelemään NVivossa kansioita uskonnollisuuden ulottuvuuksien alle. Alun perin tarkoitukseni oli ottaa mukaan myös seuraamuksellinen ulottuvuus, mutta nopeasti kävi ilmi, että vastaukset asettuivat luontevasti ideologisen ja rituaalisen ulottuvuuden mukaisesti. Rituaalisen ulottuvuuden jaoin jo varhaisessa vaiheessa yksityisen ja julkisen uskonnon harjoittamisen teemoihin. Melko pian aineistoa analysoidessani havaitsin, että analyysiyksiköistä lähti kuin itsestään muodostumaan erilaisia tyyppejä, joten jatkoin teemoittelusta tyypittelyyn. Loppujen lopuksi tyyppejä kiteytyi kolme. Koko analyysin ajan olen myös pyrkinyt pitämään mielessäni nuorten uskonnollisuudessa tapahtuneet muutokset.

5.1 Uskonnollisuuden ideologinen ulottuvuus

Uskonnollisuuden ideologinen ulottuvuus liittyy yliluonnollisiin uskomuksiin. Kristinuskon osalta tutkimusten kiinnostus liittyy erityisesti Jumalaan ja Jeesukseen sekä kolminaisuusoppiin. Tutkimuksissa ideologiseen ulottuvuuteen usein liitetään myös kysymyksiä muista yliluonnollisista voimista, henkiolennoista tai sielusta. Ideologisen ulottuvuuden kautta päästään kiinni haastateltavien näkemyksiin uskonnosta ja sen opeista. Esiin nousee usein uskovien, agnostikkojen ja ateistien ryhmiä. (Glock ja Stark 1965, 23–27; Kiilakoski ja Happonen 2024, 56–57; Porkka ym. 2024, 277–278.)

Haastattelutilanteessa jätin uskomuksiin liittyvät kysymykset viimeiseksi. Aiempien teemojen myötä olin esittänyt nuorille paljon dynaamisia kysymyksiä, joiden avulla pyrin rakentamaan myönteistä vuorovaikutusta nuorten kanssa. Tämän myönteisen ilmapiirin turvin kysyin nuorilta uskomuksiin liittyviä kysymyksiä, jotka haastattelutilanteessa olivat kaikkein henkilökohtaisimpia. Uskomusten teeman sisällä käsiteltiin ensimmäisenä nuorten ajatuksia Jumalasta ja onko Jumala ylipäätään osa heidän elämäänsä. Kahdeksasta haastatellusta viisi kertoi uskovansa kristinuskon Jumalaan. Pojista Jumalaan uskoi kaksi, tytöistä kolme. Toinen Jumalaan uskovista pojista pohti, miten Jumalasta puhuttiin rippikoulussa sekä analysoi mielenkiintoisesti omaa jumalasuhdettaan.

H: Onko Jumala osa sun elämää?

P1: No on osittain, mutta ei se mitenkään semmoinen ihan keskeinen ole, että kyllä mä osittain uskoin Jumalaan, että se on aina mukana tukemassa.

H: Onko sun Jumala samanlainen kuin mitä Raamatussa kerrotaan ja mitä kirkko opettaa?

P1: No me itse asiassa puhuttiin riparilla siitä, et miten me kuvitellaan, että mikä Jumala on, nii siellä puhuttiin just, että kaikilla se on ihan erilainen, eikä voi sanoa millainen Jumala on. Jotku voi ajatella, että se on joku tyyppi taivaassa, jollain se on sydämessä tai semmonen. Nii mulla se on, en mä näe sitä mitenkään tyyppinä, että se on vaan mukana.

H: Ootko sä ajatellut kolmiyhteistä Jumalaa, että miten se muodostuu? Mitä sä ajattelet siitä?

P1: No Pyhä Henki, niin mä nään sen et se on just se, että se on mukana. Vähän vaikee muuten miettiä kolmiyhteistä Jumalaa, mutta Pyhä Henki on mukana aina.

Useimmille näistä viidestä nuoresta Jumala oli sellainen kuin kirkko opettaa. Tosin kolminaisuusoppi oli osalla jäänyt kuitenkin tavoittamatta.

H: No miten sä ymmärrät kolmiyhteisen Jumalan?

T1: ((on hiljaa))

H: Niin ku Isä, Poika ja Pyhä Henki.

T1: Mä en oikeen koskaan oo ymmärtäny sitä.

Viidelle nuorelle Jumala oli osa heidän elämäänsä, mutta yksi tytöistä asettui jossain määrin agnostiselle kannalle siinä mielessä, että ei ollut aluksi aivan varma, onko Jumala olemassa. Vastausten myötä kuitenkin kävi ilmi, että hän ajatteli Jumalan olevan vain jossain määrin erilainen, kuin oletettavasti kristinuskon Jumalan kuuluisi ehkä olla.

H: Onko jumala jollain tavalla osa sun elämää?

T2: No en mä tiedä. No kyllä se ehkä vähän. Riippuu ajankohdasta tai silleen.

H: Minkälainen sun Jumala olis?

T2: Varmaan semmonen, joka auttaa tai jotain, niin auttaa vaikka tekemään jotain päätöksiä tai muuten vaan.

H: Joo eli semmonen, jolta vois vähän hakea tukea?

T2: Nii.

H: Eli päätöksissä. Minkälaisissa muissa tilanteissa vois olla Jumala?

T2: No just jossain, jos vaikka jollekin tapahtuu jotain. Semmoisissa surullisissa tilanteissa.

H: No onko se sun Jumala samanlainen kuin kirkko opettaa kristinuskossa?

T2: Mm.

H: Puhutaan esimerkiksi kolmiyhteisestä Jumalasta, niin saatko sä kiinni siitä ajatuksesta?

T2: No kyllä mä siitä saan kiinni, mutta en mä tiedä onko se nyt ihan semmonen samanlainen. Tai nii, en mä oo ihan varma. No ei se varmaan ole ihan semmonen, ihan semmoinen samanlainen mitä jossain kirkossa kerrotaan.

H: Minkälainen? Miten se poikkeaisi tai mitä erilaista olisi?

T2: No en mä tiedä. Tai esim jotku synnit, niin en mä niitä ikinä silleen mieli, et nyt mä teen syntiä. Niin ehkä se ainaki, et en mä mieli sitä niin silleen pahalla. Tai silleen, jos mä tekisin, niin se ei ehkä vaikuttaisi, ei vaikuta niin paljon.

Kaksi nuorista oli selkästi ateistisia siinä mielessä, että eivät uskoneet Jumalaan. Toisaalta heillä oli kuitenkin myönteinen suhtautuminen kristinuskoo ja kirkkoa kohtaan, koska he olivat osallistuneet rippikouluun.

H: Onko Jumala jollain tavalla osa sun elämää?

P3: En mä nyt silleen sanoisi. Että en mä ole silleen mitenkään hirveen uskovainen. Mä vaan kuulun kirkkoon, mutta en mä ole muuten mitenkään silleen uskovainen.

H: Oletko sä miettinyt tai oliko riparilla puhetta, että minkälainen on kolmiyhteinen Jumala? Mitä se tarkoittaa?

P3: En mä oikein tiedä silleen. Luulis, että riparilla puhutaan hirveesti tommoista, mut oikeesti aika vähän puhutaan siellä. Se on enemmän semmoista vaan kavereiden kans oleskelua, että en mä silleen oikein tiedä.

Yksi pojista ei uskonut Jumalaan, mutta ajatteli, että on kuitenkin olemassa joku yliluonnollinen voima tai muita henkiolentoja, jotka voivat vaikuttaa ihmisten päätöksiin.

H: Onko Jumala jollain tavalla osa sun elämää?

P2: Ei.

H: No mitä sä aattelet, voisko jotain muita henkiolentoja olla olemassa?

P2: Varmaan.

H: Minkälaisia ne voisi olla?

P2: Kivoja tai pahoja.

H: Mitä sellaiset kivat olennot voisi tehdä?

P2: Ne auttaa ihmisiä.

H: Entä ne pahat olennot, mitä ne voisi tehdä?

P2: Antaa ihmiselle jotain mielikuvituksia.

H: Minkälaisia ne ois?

P2: Jotain, et tee vaikka jotain pahaa. Tai, mitäs muuta. No joo, et ne sais ihmiset tekemään jotain pahaa.

Myös yksi tytöistä, joka oli kuitenkin kertonut uskovansa Jumalaan, kuvaili muita henkiolentoja. Hänelläkin oli samankaltainen ajatus siitä, että jokin voima, muu kuin Jumala, voi antaa ihmisen mielelle ajatuksia ilman että ihminen edes tiedostaa tapahtunutta.

T4: En mä kyllä tiedä, ei ne varmaan ihan enkeleitä ole, että ne on sitten jotain muuta tai näkyy jonain muuna.

H: Minkälaisia ne vois olla sitten?

T4: Ne voi olla ihan mitä vaan.

H: Minkälaisissa tilanteissa ne voisi olla mukana?

T4: Vaikka päätöksenteossa.

H: Onko ne semmoisia, että niiltä voi kysyä neuvoa vai onko ne vaan muuten vaan paikalla?

T4: No en mä tiedä voiko niiltä neuvoa kysyä, kai ne jotenki mieleen vaikuttaa. Puhuu mielelle ilman että sä tiedät.

H: No mitä ne voisi puhua mielelle?

T4: Antaa ajatuksia.

H: Onko ne sitten Jumalan kanssa tavallaan yhteistyössä?

T4: Kyllä mä veikkaan.

H: Mimmoisia ohjeita ne vois antaa? Voiks ne antaa hyviä tai pahoja ohjeita?

T4: No kait huonot antaa huonoja ohjeita ja huonoja ideoita, jotka johtaa sitte väärin valintoihin ja tekoihin.

Yleisimmin nuoret kuitenkin toivat esiin suojelusenkelin, kun tiedustelin heiltä, voisiko olla muita henkiolentoja tai korkeampia voimia.

T2: No en mä tiedä. Kyllä varmaan voi olla jotain semmoisia suojelusenkeleitä, mutta en mä usko, että ne on semmosia enkeleitä, että ne näyttää semmoiselta, että niillä on semmoset siivet ja rinkula pään päällä.

H: Minkälaisissa tilanteissa voisi olla joku suojelusenkeli?

T2: No varmaan just jossain semmosessa läheltä piti tilanteessa. Tai semmosessa, et jos joku selviää just jostain ihan silleen tosi huonolla prosentilla. Ja sit just selviääkin jostain tapahtumasta. Niin semmosissa.

H: Tuleeko sun mieleen jotain omia tapahtumia tai lähipiirissä semmoisia?

T2: No ei mulle ainakaan oo tapahtunu semmosta. Mutta kyllä mä oon lukenu jostain tai kuullu tosi paljon semmosia ja että on ollut ihan ihme, että joku on selvinny jostain.

H: Onko ne ollu jotain onnettomuuksia?

T2: Joo. Niin semmosissa varmaan.

Eniten suojelusenkeliin liittyen tuotiin esiin fyysisesti tai henkisesti vaaralliset tilanteet, jossa enkeli auttaa ja suojelee heikossa asemassa olevaa ihmistä. Enkeli voi nuorten mukaan myös lohduttaa sellaisessa tilanteessa, jos ihmistä vaikkapa jännittää.

No jos vaikka joku juttu jännittää, niin sitten on siinä olalla lohduttamassa ja auttamassa. (T1)

Uskon ehkä semmosiin suojelusenkeleihin, että ne on vaarallisissa ja tämmösissä huonoissa heikoissa tilanteissa suojelemassa. (P1)

Kyllä, ehkä siellä on jotain niin sanottuja suojeluenkeleitä. Mutta ehkä ei ole. Se on vaikee sanoa. Ehkä kaikilla semmonen suojelusenkeli, joka katsoo perään, mutta ehkä ei. Et jos on joku tommoinen vaarallinen tilanne tai tommoinen fyysisesti tai henkisesti, jos tarttee jonkun. (P4)

Jumalaan uskoi siis nuorista viisi, mutta osa toi esiin sen, että Jumala voi olla jokaiselle hieman erilainen ja poiketa jollain tavalla siitä, minkälaisena Jumala Raamatussa ja kirkossa kuvaillaan. Jumala oli monelle turvaa tuova ajatus vaikeina hetkinä tai apuna päätöksenteossa. Jumala oli myös mukana kulkeva Pyhä Henki. Kaksi nuorista identifioitui ateisteiksi eikä uskonut minkäänlaisiin yliluonnollisiin entiteetteihin. Nuorista kaksi esitti ajatuksen jostain muusta henkiolennosta tai voimasta, joka voi antaa ihmiselle ajatuksia, jotka voivat johtaa myös tekoihin. Nämä ajatukset voivat olla hyviä, mutta henki voi antaa myös pahoja tai huonoja ajatuksia. Yleisimmin kuitenkin muihin henkiolentoihin liittyen nuoret toivat esiin ajatuksen suojelusenkelistä, joka voi lohduttaa, jos jännittää. Suojelusenkeli voi myös auttaa vaarallisissa tilanteissa, jotka voivat olla joko fyysisesti tai henkisesti vaarallisia.

Uskomusten teemassa kysyin nuorten ajatuksia myös Jeesuksesta ja Raamatun kertomuksista liittyen ylösnousemukseen. Vain yksi nuorista piti tapahtumia loogisena eli käsitti tapahtuneen samalla tavoin kuin Raamatussa kuvaillaan.

H: No sitten, mitä sä ajattelet siitä, että Raamatun mukaan Jeesus nousi kuolleista?

P4: Kyllä joo, kyllä mä siihen uskon. Kun Raamatun mukaan hän on Jumala, kautta Jumalan poika. Kyl se mun mielestä käy ihan järkeen. Joo. Nous kuolleista.

Suurin osa niistä nuorista, jotka identifioituivat uskovina, kuvaili Jeesuksen ylösnousemuksen kuitenkin jollain tavalla epäuskottavalta tapahtumana.

Vähän absurdilta kuulostaa, mutta en mä sinänsä kiellä sitä. En mä tiedä uskonko mä myöskään siihen. (P3)

No kyllä se ei ole vähän sadulta kuulostaa, että saattaa vähän värikynää olla mukana, mutta en tiedä. (T4)

No, mä en välttämättä ihan usko noihin Raamatun juttuihin, eikä se ole mun mielestä niin tärkeitäkään. Me just puhuttiin riparilla meidän papin kans, et moni kyl uskoo, että Jeesus on ollu, mutta et moni ei usko just näihin tapahtumiin. Että en mäkkään nyt suoranaisesti usko näihin tapahtumiin. (P1)

Suurin osa vastaajista ei osannut eritellä, miten he käsittävät sen, että Raamatun mukaan Jeesus on sovittanut kuolemallaan ihmisten synnit. Osalle kysymys näyttäytyi kuitenkin kiinnostavana.

Mä oon miettinyt tätä samaa kysymystä ennenkin. Mä oon koittanu myös googlailla siitä vastausta, mut mä en ole oikein vielä löytäny. (P4)

No mä mietin sen silleen, että jos on tapahtunu, tai jos sä olet tehny jotain syntiä, niin sitten kun sä kuolet, niin sitte sun ei tarvitse itse kantaa niistä mitään semmosta hirveetä taakkaa, että sitte ne vaan lähtee tai silleen. Tai en mä tiedä. Silleen ettei niistä hirveesti tarvitse stressata. (T2)

Ehkä se, että jos on jotain mielen päällä tai jos tuntuu, et on tehny jotain väärin, nii sen voi siirtää vaikka rukouksen kautta Jumalalle ja Jeesukselle, et sillä saa rauhaa ajatuksiin. (P1)

Yliluonnollisiin teemoihin liittyen kysyin nuorilta haastattelun yhteydessä myös heidän ajatuksiaan sielusta ja kuolemanjälkeisyydestä. Kaikki nuoret olivat sitä mieltä, että ihmisellä on sielu. Ateisteiksi identifioituvat kaksi nuorta ymmärsi sielun lähinnä ihmisen persoonana. Valtaosa nuorista oli kuitenkin sitä mieltä, että ihmisen kehon kuollessa sielu ei kuole. Neljä haastatelluista ajatteli, että sielu siirtyy taivaaseen.

T1: No se sielu menee taivaaseen tai silleen lentelee sinne.

H: Voiko se sielu joutua jonnekin muualle kuin taivaaseen?

T1: Ei, ei.

Yksi nuorista toi myös esiin sellaisen mahdollisuuden, että sielu voi joutua helvettiin. Kaksi nuorista pohti ainakin hieman sellaista mahdollisuutta, että sielu voisi siirtyä jonnekin muualle kuin taivaaseen, mutta varsinaista uudelleensyntymisen ajatusta ei tuotu kuitenkaan kovin selvästi esiin.

H: No mitä sielulle tapahtuu sitten kun keho kuolee?

T2: No se sitten varmaan nousee sinne tai menee jonnekin. Se sielu nousee sinne taivaaseen. En mä tiedä minne muuallekaan se menisi.

H: Niin voisiko sielu mennä jonnekin muualle kun taivaaseen?

T2: Niin vois varmaan. Kyllä mä voisin uskoa, koska jos ihmisellä on sielu, niin sitten ei siinä olis mitään muutakaan järkeä. Ei sillä olisi muutakaan tekemistä, kun jatkaa jonnekin.

H: Minkälaisiin paikkoihin sielu voisi jatkaa?

T2: No voisi se mennä sinne taivaaseen tai sitten johonkin toiseen. Tai että sä, no en mä tiedä, voitko sä elää uudestaan.

H: Niin, voisiko sama sielu syntyä uudestaan johonkin toiseen? Mitä sä oot siitä mieltä?

T2: No kyllä varmaan voisi olla ihan semmonen, mitä voisi tapahtua.

H: Menisikö se sielu sitten johonkin toiseen ihmiseen?

T2: No nii, mä mietin, että se on vähän outoa, että se menee johonkin toiseen ihmiseen. Mut kyllä mä oon nähnyt jossain jotain juttua, että ne olisi muistanut niitten edellistä elämää jotenki, mutta en mä sitte tiedä.

Yliluonnollisen teemaan liittyen kysyin nuorilta myös kuolemanjälkeisyydestä sitä, voisiko ylösnousseisiin sieluihin saada jollain tavalla yhteyden. Moni koki tämän mahdolliseksi ja jollain tapaa myös lohdulliseksi ajatukseksi.

Kyllä mä uskon että voi saada jotenkin. Ei ole omaa kokemusta tai en ole miettinyt tommosta, mutta kyllä mä uskon, että jollain tavalla voi saada rukoilun kautta, että voi saada vaikka jotain merkkejä. (P1)

Ehkä osittain, että ei silleen suoranaisesti. Silleen tulee semmonen erikoinen tunne, vaikka kun käy jossain isovanhempien haudalla. (P3)

Uskomusten teeman yhteydessä tiedustelin nuorilta myös heidän näkemystään siitä, mikä kristinuskon oppi heidän mielestään voisi nousta näin rippikoulun jälkeen tärkeimmäksi.

Kaksi nuorista ei nostanut mitään varsinaista oppia esiin. Kultainen sääntö puolestaan mainittiin neljässä eri haastattelussa. Viidennessäkin oli tavallaan samanlaisesta periaatteesta kyse, mutta esitetty laajemmin. Nuorista eniten uskovaksi identifioitunut sai Raamatusta enemmänkin ohjeita elämäänsä.

Joo just varmaan se kultainen sääntö. Se on semmoinen, että se on hyvä muistaa aina, että ku tekee jotain, niin sitten ne teot voi tulla aina takaisin, mitä on tehnyt jollekki. (T1)

No semmonen, että saa olla ihan kuka haluaa olla ja että ottaa muut ihmiset huomioon. (P1)

Jos mä oon kuullut jotain, mitä Raamatussa sanotaan, mitä kannattaa tehdä ja mitä ei kannata tehdä, niin kyllä mä niitä itse yritän seurata. (P4)

Kysyin nuorilta jokaisen teeman yhteydessä myös sitä, oliko rippikoulun myötä tapahtunut muutoksia teemaan liittyvien kysymysten osalta.

H: No jos nyt ajatellaan näitä tällaisia kysymyksiä, jotka liittyi tuonpuoleiseen, niin onko sulla näissä tapahtunut muutosta rippikoulun jälkeen tai rippikoulun aikana?

T4: No ei nyt sinänsä. Enemmän silloin joskus, kun kaveri kuoli, niin silloin tuli ajatelleeks vähän enemmän niitä.

H: Haluatko sä kertoa niistä tapahtumista tai ajatuksista?

T4: No en mä tiedä, sitä lähinnä mietin, että mitäs sitten kuoleman jälkeen käykään.

H: Päädytkö sä johonkin vastaukseen?

T4: No en oikeestaan pääteny.

Kaveripiirissä oli kuitenkin käyty myös tähän teemaan sisältyviä keskusteluja eli jollain tavalla nuoret olivat aktivoituneet rippikoulun myötä pohtimaan yliluonnolliseen liittyviä kysymyksiä. Kahdessa haastattelussa kuvailtiin yhteisiä keskusteluja rippikoulun jälkeen.

H: Puhutteko te kavereiden kans uskonnosta?

T2: No ei melkeen yhtään.

H: Sanot melkein yhtään, niin onko kuitenkin jotain puhetta ollut?

T2: Välillä just jotain, tai että mietitään, et paljonko kaikki uskoo. Tai just riparin jälkeen me mietittiin sitä aika paljon.

H: Minkälaisia ne oli ne keskustelut riparin jälkeen?

T2: No me mietittiin kaikkea, mitä se pappi sano siellä, ja sitte me mietittiin, että onks siinä mitään järkeä, mitä se puhu siellä.

H: Päädyittekö te siitä jonkunlaiseen lopputulokseen?

T2: No eipä silleen, tai että jos haluaa uskoa, niin sitten voi uskoa siihen. Tai kun ei siitä ole mitään faktatietoa, niin sitä on vähä vaikea käsitellä.

H: Eli kuitenkin tapahtui jonkinlaista muutosta uskonnosta puhumisessa?

T2: No jotain joo.

Moni oli jäänyt myös pohtimaan uskonnollisia kysymyksiä uusista näkökulmista, erityisesti papin kanssa käytyjen yhteisten keskustelujen jälkeen.

No siellä leikittiin ja sitten oli niitä oppitunteja ja siellä painotettiin sitä just, että pitää miettiä niitä asioita. Ja se pappi yritti antaa semmosia eri näkökulmia, että miten sä pystyisit miettiä sitä uskontoa. Että sun ei tarvitse uskoa kaikkea mitä siellä sanotaan, mutta sä voit silti uskoa. Paljon semmoisia pohtimisjuttuja. Sitä se painotti paljon, että pitäisi unohtaa se, että esimerkiks miettii, että Jumala tai Jeesus olisi semmonen joku partatyyppe. Se puhu, että se on paljon enemmän kuin partatyyppe. Se varmaan jäi eniten mieleen. (T2)

Kyllä se ehkä sai vähän enemmän ajattelemaan tämmöisiä yleisesti uskonnollisia kysymyksiä, just esimerkiks papin puheen jälkeen, kun se selitti kaikkea ja meni kaikkia hommia läpi. En mä erityisesti mitään yksittäistä asiaa ole ajatellu enemmän, mut yleisesti kristinuskoa oon ajatellu enemmän riparin jälkeen. (P4)

Kaiken kaikkiaan muutoksia ideologisessa uskonnollisuuden ulottuvuudessa oli tapahtunut sen suhteen, että nuoret olivat ryhtyneet pohtimaan omaa jumalakäsitystään rippikoulun keskusteluissa, mutta tämän aihepiirin keskusteluja oli käyty myös rippikoulun jälkeen. Nuoret olivat myös jossain määrin miettineet Jeesuksen ylösnousemusta. Osa oli myös kiinnostunut selvittämään, mitä tarkoittaa se, että Jeesus on kuolemallaan sovittanut ihmisten synnit.

Toisaalta nuorilla oli mielenkiintoisia käsityksiä muista henkiolennoista ja korkeammista voimista sekä enkeleistä. Osa nuorista myös pohti sellaista mahdollisuutta, että sielu voisi siirtyä jonnekin, ehkäpä jopa syntyä uudelleen. Jo menehtyneisiin ihmisiin voisi myös osan mielestä jollain tavalla saada yhteyden. Nämä käsitykset ovat todennäköisesti syntyneet jo ennen rippikoulua, joten näissä ei muutosta ollut tapahtunut.

Kaksi nuorista ilmoitti, että ei usko mihinkään yliluonnolliseen. Näin oli ollut jo ennen rippikoulua, joten myöskään tältä osin muutosta ei tapahtunut.

5.2 Uskonnollisuuden rituaalinen ulottuvuus

Uskonnollisuuden rituaaliseen ulottuvuuteen katsotaan kuuluvaksi uskonnon yksityinen ja julkinen harjoittaminen. Yksityiseen uskonnon harjoittamiseen sisältyy esimerkiksi Raamatun lukeminen, rukoileminen ja mietiskely. Julkiseen uskonnon harjoittamiseen kuuluu puolestaan sellaisia osa-alueita kuin erilaiset kirkolliset tapahtumat ja juhlat ja niihin osallistuminen sekä muu näkyvä uskonnollinen käyttäytyminen. (Glock ja Stark 1965, 28–30; Pessi ja Grönlund 2018, 100, 104.)

5.2.1 Yksityinen uskonnon harjoittaminen

Haastattelurungon toinen teema käsitti lähinnä uskonnon yksityiseen harjoittamiseen liittyviä kysymyksiä. Eniten nuoret toivat tässä teemassa esiin rukoilemisen ja Raamatun lukemisen. Kahdeksasta nuoresta neljä ilmoitti lukevansa säännöllisesti Raamattua.

H: Näkyykö uskonnon harjoittaminen jollain lailla sun elämässä?

T4: Kyllä mä Raamattua luen ihan tasasin väliajoin.

H: Minkälaisia kohtia sä luet Raamatusta?

T4: Mä selaan sitä sillee random ja lopetan johonkin random kohtaan.

H: Oliko tätä jo ennen riparia vai tuliko se nyt sitten riparin myötä?

T4: Riparin jälkeen, kun mä sain Raamatun.

H: Millaisina hetkinä sä luet sitä Raamattua?

T4: Yleensä illalla.

Uskonnon harjoittamiseen liittyi Raamatun ja rukoilun lisäksi osalla myös some-kanavien seuraaminen.

H: Kertoisitko sä mulle miten uskonnon harjoittaminen näkyy sun omassa elämässä?

P4: Koska mä itse uskon Jumalaan, niin kyllä mä silloin tällöin saatan lukea Raamattua, mut se ei oo niin semmoista jatkuvaa, se saattaa vähän vaihdella milloin mä luen. Ja joskus saatan rukoilla.

H: Onko jotain muita tekstejä, joita sä luet?

P4: Joskus puhelimelta. Mulla on semmoinen yksi sovellus, jossa on semmosia rukouksia, niin saatan joskus lukee niitä.

H: Onko jotain somekanavia, mitä sä seuraat?

P4: Joskus tuolla Instagramissa ja Tik Tokissa saattaa tulla uskonnollisia aiheita.

H: Ootko sä lähtenyt niitä sitten tutkailemaan?

P4: Joo joskus siellä saattaa olla semmoisia evankeliumin lukuja, että sun kannattaa lukea tää, niin joskus meen kattomaan niitä, mutta en mä muuten tarkemmin lue.

H: Entäs sitten joku hengellinen musiikki? Niin ootko sä sellaiseen tutustunut?

P4: En mä kauheasti itse oo. Joskus saattaa Tik Tokissa olla semmosta musiikkia, tyyliin satunnaisesti, mut en mä itse kauheasti ole niitä ettiny.

Rukoilemista nuoret myös harjoittivat, osa säännöllisemmin ja osa vakavampien tilanteiden yhteydessä. Yleisintä rukoileminen oli illalla omassa huoneessa.

Mä rukoilen yleensä illalla ennen nukkumaan menoa. Se on lähinnä sitä, että mä vaan jotain vähän rukoilen ja sitten lähinnä vaan hengittelen ja rauhoitun. (P1)

Mä rukoilen ehkä kerran päivässä tai joka toinen päivä mun huoneessa yksin rauhassa. Yleensä se on iltaisin siinä kun mä oon just rauhassa, tai että mä oon lukenut kokeisiin ja tehnyt läksyt. Kyllä mä silloin saatan rukoilla. (P4)

Ateisteiksi identifioituvat nuoret kertoivat rauhoittuvansa muuten iltaisin, ilman rukoilemista.

Mä meen vaan omaan huoneeseen puhelimen kanssa, mutta enpä mä nyt silleen muuten hiljenny. (P3)

Välillä hiljennyn. Mutta siihen ei liity minkäänlaista Jumalan kans keskustelua, muuten vaan hiljentymistä. (P2)

Muutoksia uskonnon yksityisessä harjoittamisessa on nuorilla tapahtunut molempiin suuntiin. Osa nuorista oli omien sanojensa mukaan aloittanut rippikoulun myötä rukoilemisen, mutta toisaalta osalla nuorista rukoilu oli lapsuusvuosien jälkeen hiipunut.

T2: No en mä silleen rukoile, mutta silloin kun mä olin pienempi, niin kyllä meillä tai isällä oli aina joku iltarukous. Se on jäänyt jo pois, mutta oli se aika pitkään, mutta ei mulla silleen hirveästi ole mitään.

H: Eli lapsena oli isän kans iltarukous?

T2: Joo.

H: Ja jatkoitko sä sitten itsekseksi vielä sitä tapaa?

T2: No joo jonkin aikaa.

H: Onko mitään sellaisia tilanteita, että sä nyt voisit rukoilla?

T2: No kyllä mä sitä mietin esimerkiks silloin kun kaverilla oli se onnettomuus ja me ei tiedetty, mitä sille tapahtui. Se kun se ajo sen kolarin, niin silloin kävi mielessä, että voisi rukoilla. Niin mä mietin, että auttaisiko se asiaa?

H: Kokeilitko sä?

T2: En. Sitten se vähän jäi.

Monille nuorista rukoilu oli rippikoulun myötä kuitenkin tullut osaksi rauhoittumista eli muutoksia oli tältä osin tapahtunut. Kahdeksasta nuoresta viisi kertoi rukoilevansa ainakin silloin tällöin, osa säännöllisemmin. Rippikoulusta saatua Raamattua useampi myös luki eli tältäkin osin muutosta tapahtui.

5.2.2 Julkinen uskonnon harjoittaminen

Uskonnon julkisesta harjoittamisesta koostuvat kysymykset hajaantuivat laajemmin haastattelun teemojen sisälle, mutta suurin osa tuli esiin haastattelun alkupuolella, jossa keskityttiin perheen uskonnollisiin perinteisiin ja rippikouluun kokemuksena. Kysyin nuorilta perheen uskonnollisten perinteiden yhteydessä myös sitä, kuuluvatko perheenjäsenet kirkkoon. Yksi haastateltavista ei ollut tullut ajatelleeksi koko asiaa, joten hän ei tiennyt, kuuluvatko vanhemmat kirkkoon. Neljän nuoren perheessä molemmat vanhemmat olivat evankelisluterilaisen kirkon jäseniä. Kolmessa perheessä toinen vanhemmista ei kuulunut kirkkoon.

H: Kuuluuko sun kaikki perheenjäsenet kirkkoon?

P4: Faija ei kuulu. Äiti kuuluu.

H: Tiedätkö sä, onko isä koskaan kuulunut?

P4: Isä tais kuulua tossa nuorempana, mutta oliko se kaksikymppisenä tai jotain, tais erota kirkosta.

Vanhempien kanssa oli myös keskusteltu siitä, haluaako nuori itse kuulua kirkkoon.

H: Tiedätkö sä, että onko sun äiti eronnut sen jälkeen, kun sut on kastettu?

T2: Sitä ei oo kai kastettu. Tai mä en oo ihan varma.

H: Oletteks te kotona puhunut uskonnosta?

T2: No joo.

H: Mitä te ootte puhunu?

T2: Mun äiti just on kyselly, että haluanko mä olla kirkossa. Tai se on puhunut siitä, että koska mun iskä on kirkossa, niin mun vähän niinku pitää olla. Tai ei mun tarvii olla, mä voin poistua siitä, jos mä haluan.

Perheiden uskonnollisissa perinteissä oli suuria eroja. Yksi nuorista toi esiin, että perhe käy joka joulukuun kirkossa, toisen perhe käy jouluisin hautausmaalla. Valtaosa kuitenkin kertoi, että kaikki perheenjäsenet ovat käyneet rippikoulun, mutta muutoin uskonnollisuus ei perheiden arjessa eikä myöskään juhlapyhinä suuremmin näkynyt.

P1: No kaikki perheestä ja suvusta lähes kaikki kuuluu kirkkoon, mutta ei meidän suvussa koskaan varmaan ole ollut semmosia tosi uskovia tai uskonnollisuutta. Mutta kuulutaan kirkkoon ja kaikki perheenjäsenet on käynyt rippileirillä ja kastettu.

H: Onko teillä ollut jonkunlaista joulukirkkoperinnettä tai iltarukousta tai onko uskonnosta puhuttu kotona?

P1: No ei oikeastaan ole puhuttu, eikä ole ollut mitään tommoisia kirkko- eikä rukousperinteitä.

Vaikka perheet eivät varsinaisesti nuorten mielestä olleet aktiivisia seurakunnassa, valtaosa nuorista muisti haastattelun kuluessa olleensa kuitenkin lapsena mukana seurakunnan järjestämissä kerhoissa ja leireillä.

H: Osallistutko sä muuten seurakunnan toimintaan?

T1: En mä kauheesti.

H: Oletko sä ollut joskus jossain nuorten illassa tai jossain kerhossa?

T1: Oon.

H: Kerrotko tarkemmin?

T1: Mä oon käynyt ihan pienenä, niin mä olin jossain seurakunnan kesäklubissa pari vuotta. Sitten mä oon ollut jossain just tyttökerhoissa ja sit mä oon käynyt varhaisnuorten leireillä nyt niin kauan kuin mä oon voinu.

H: Eli sä oot ollut aika paljon mukana?

T1: Joo. Nyt kun näin alkaa miettimään.

H: No onko se riparin käyminen vaikuttanut tähän sun osallistumisaktiivisuuteen, onko sitä tullut nyt enemmän?

T1: No ei. Tai ehkä vähän.

Kahdeksasta haastattelusta nuoresta kuusi jatkoi isoskoulutukseen. Alun perin koulutukseen jatkavia oli seitsemän, mutta yksi valituksi tullut poika päätti jättää koulutuksen kesken

ajanpuutteen vuoksi. Koulutukseen osallistuminen lisäsi luonnollisesti nuorten aktiivisuutta seurakunnan toiminnassa. Moni osallistui koulutuksen lisäksi muutenkin kirkon toimintaan.

P1: Joo mä oon itse asiassa nyt isoskoulutuksessa. Eilen sain tiedon, että pääsen leirille ensi kesänä.

H: Mahtavaa! Mitäs kaikkea siihen isoskoulutukseen kuuluu?

P1: No se on nyt tässä alussa se koulutus semmonen, että kokoonnutaan noin kahden viikon välein ihan vaan keskustelemaan ja harjoittelemaan, että mitä se isosena olo on, että pidetään kaikennäköisiä leikkejä ja hartauksia siellä. Ja sit oli tämmönen vapaaehtoinen juttu, että meiltä kysyttiin, että ketkä haluaa osallistua. Se oli päiväkotilapsille ja alakoululaisille. Heillä oli joulukirkko ja me pidettiin siellä joulukuvaelma.

H: No miten se meni?

P1: Ihan hyvin, että ei se nyt tietenkään ollut mikään hienoin näytelmäsuoritus, mutta oli ihan hauskaa ja ainakin saatiin kehuja papilta.

Mielenkiintoista oli, että nuorista se, joka kaikkein selvimmin identifioitui uskovaksi ja koki Raamatun sisällön tärkeäksi, ei jatkanut isoskoulutukseen. Myöskään uskovan ja agnostikon välillä häilyvä nuori ei jatkanut isoseksi. Sen sijaan – yllättävää kyllä – molemmat ateistinuoret, jotka eivät uskoneet mihinkään yliluonnolliseen, jatkoivat isoskoulutukseen. Tämä mielestäni osoittaa hyvin sen, että seurakunnalla ja rippikoulutoiminnalla on erittäin tärkeä rooli niin yhteisön kuin yksilönkin kannalta. Seurakunnasta voi myös löytyä nuorelle paikka, jossa voi toteuttaa itsensä ja olla aktiivinen toimija, vaikka usko Jumalaan ei olisikaan keskeistä.

Yhteenvetona uskonnollisuuden rituaalisuuden ulottuvuuden muutoksista nostan esiin sen, että erityisesti Raamatun lukeminen ja rukoileminen lisääntyivät rippikoulun myötä. Tärkeänä tekijänä oli esimerkiksi se, että rippikoulusta sai kotiin oman Raamatun. Myös aktiivisuus seurakunnan toiminnassa lisääntyi, koska niin moni halusi jatkaa isoskoulutukseen. Osa oli tosin jo lapsena ollut aktiivisesti mukana kerhotoiminnassa ja erilaisilla leireillä.

Asennoituminen seurakuntaa kohtaan oli suurimmalla osalla myös muuttunut positiivisemmaksi.

5.3 Tyypittely: Kolme katsomuksellista identiteettiä

Teemoittelun lisäksi olen tyypitellyt aineiston siten, että konstruoin teemojen perusteella aineistosta kolme identiteettityyppiä. Tämän tutkielman tyypit on muodostettu mahdollisimman laajoiksi tyypeiksi, koska aineisto on verrattain pieni. Eskolan (2018, 230)

mukaan se, että keskitytään laskemaan sitä, kuinka monta kertaa jokin tietty asia on aineistossa mainittu, ei ehkä ole relevanttia, koska vastaajilla todennäköisesti on erilaisia tapoja puhua. Myös tämän tutkielman aineistossa oli havaittavissa se, että joku haastateltavista saattoi esittää saman asian useampaan kertaan eli toistella itseään, kun taas toinen haastateltava saattoi olla hyvinkin niukkasanainen vastauksissaan.

Tässä osiossa muodostettujen tyyppien taustalla ei enää ole yksittäisiä tunnistettavia nuoria, vaan kaikista analyysiyksiköistä on muodostettu kuvitteellisia rippikoulun käyneitä nuoria, jotka kuitenkin periaatteessa voisivat sellaisenaan olla olemassa. Tässä osiossa olen myös poistanut viittaukset yksittäisiin haastateltuihin nuoriin helpottaakseni tyyppien muodostamista ja tekstin lukemista. Näissä kolmessa konstruoidussa tyypissä on elementtejä kaikista haastatelluista nuorista (T1–T4, P1–P4). Olen luettavuutta parantaakseni muokannut virkkeet kokonaisiksi siten, että virke muodostuu ymmärrettäväksi ilman esitettyä kysymystä. Olen myös yhdistänyt erillisistä analyysiyksiköistä uusia virkkeitä tai kappaleita. Tyypittelyn pohjana on ollut haastatteluista esiin nousseita yhtäläisyyksiä ja eroja nuorten välillä. Tyypittelyissä olen myös huomionnut nuorten uskonnollisuudessa tapahtuneita muutoksia.

5.3.1 Perinteitä kunnioittava nuori

Perinteitä kunnioittava nuori on kasvanut perheessä, jossa lapset on viety seurakunnan kerhoihin ja leireille. Perheessä kaikki kuuluvat kirkkoon ja kristinuskon perinteitä on jossain määrin ylläpidetty, mutta parhaiten nuorta ehkä kuitenkin kuvastaa kulttuurikristityksi kasvaminen. Nuori hakeutui rippikouluun, koska kaikki perheenjäsenet ovat käyneet rippikoulun. Perinteitä kunnioittava nuori suhtautuu avoimesti Raamatun oppeihin, joita muokkaa omaan persoonallisuuteensa sopiviksi.

Kyllä mä koen, että mä olen uskovainen. Mä uskon kaikkiin kolmeen, Isään, Poikaan ja Pyhään Henkeen. Kyllä mä saan kiinni siitä kolminaisuudesta, mutta en mä tiedä onko mun Jumala nyt ihan semmonen samanlainen. Tai nii, en mä oo ihan varma. No ei se varmaan ole ihan semmoinen samanlainen mitä jossain kirkossa kerrotaan.

Jeesus nous kuolleista. Kun Raamatun mukaan hän on Jumala, kautta Jumalan poika. Kyl se mun mielestä käy ihan järkeen. Mä mietin sen silleen, jos sä olet tehny jotain syntiä, niin sitten kun sä kuolet, niin sitte sun ei tarvitse itse kantaa niistä mitään semmosta hirveitä taakkaa. Silleen ettei niistä hirveesti tarvitse stressata.

Uskon suojelusenkeleihin, jotka on vaarallisissa ja huonoissa tai heikoissa tilanteissa suojelemassa ihmisiä. Kun ihminen kuolee, niin sen sielu menee

taivaaseen tai silleen lentelee sinne. Sieluun voi ehkä osittain saada yhteyden, että ei silleen suoranaisesti. Tulee semmonen erikoinen tunne, vaikka kun käy jossain isovanhempien haudalla

En ole silleen mitenkään aktiivisesti lukenu Raamattua. Mä oon kyllä joskus rukoillu. Se on ollu todennäköisesti joku stressaavampi tilanne. Sitten mä oon toivonu, että kaikki menee paremmin. Silloin kun mä olin pienempi, niin kyllä meillä tai iskällä oli aina joku iltarukous.

Kaikki perheestä ja suvusta kuuluu kirkkoon. Meidän perheessä kaikilla on rippiristi kaulassa, tai kaikilla on se, mut ei nyt sen erikoisemmin, ei mitenkään kunnolla harjoteta uskontoa. Yleensä me käydään hautausmaalla justinsa jouluaattona, et se on nyt ainaki semmonen perinne. Kyllä me ollaan joulukirkossa käyty aina.

Mä oon käynyt ihan pienenä, niin mä olin jossain seurakunnan kesäklubissa pari vuotta. Sitten mä oon ollut jossain just kerhoissa ja sit mä oon käynyt vanhaisnuorten leireillä nyt niin kauan kuin mä oon voinu. Mä ajattelin et ripari on semmoinen mikä nyt pitää käydä. Tai ei ole silleen pakko, mut se on silleen hyvä käydä. Mä meen nyt kesällä jollekin leirille. Siis oon isonen noitten nykyisten kasien riparilla.

Perinteitä kunnioittavan nuoren uskonnollisuudessa ei tapahtunut merkittäviä muutoksia rippikoulun aikana. Uskonnollisuuden ideologisen ulottuvuuden osalta nuori on jossain määrin jäänyt pohtimaan rippikoulussa käytyjä keskusteluja. Rituaalisen ulottuvuuden yksityisen ja julkisen uskonnon harjoittamisen muotoja nuori on aina noudattanut perinteitä kunnioittaen, tässä ei tapahtunut muutoksia.

5.3.2 Sosiaalinen nuori

Sosiaalinen nuori ei ole ollut ennen rippikoulua kiinnostunut uskonnollisista asioista. Kotona ei ole aktiivisesti keskusteltu uskonnosta eikä liioin ylläpidetty kristinuskon perinteitä. Rippikoulussa sosiaalinen nuori on lukenut Raamattua ja rukoillut, mutta rippikoulun jälkeen nämä käytännöt ovat jääneet pois. Sosiaaliselle nuorelle rippikoulun tärkein anti on ollut ryhmään kuuluminen ja aktiivinen osallistuminen leirin yhteisiin rientoihin.

En ole mitenkään uskovainen. Jumala ei ole osa mun elämää. Ja vähän absurdilta kuulostaa, että Jeesus on noussu kuolleista. Enkelit ei herätä mussa minkäänlaisia ajatuksia. Kyllä mä uskon, että ihmisellä on sielu. Jokasella on se persoona. Sieluihin ei voi saada yhteyttä kuoleman jälkeen.

Ei mulla ole kyllä mitään semmoista kristinuskon harjoittamista. Olen mä lukenu Raamattua riparilla. Riparilla mä myös rukoilin. Mä en muista mikä loru se oli, mutta se oli joku ruokaloru. Muuten en rukoile yhtään. Mä meen vaan omaan huoneeseen puhelimen kanssa.

Mä en tiedä, kuuluuko mun vanhemmat kirkkoon. Eikä ole ollut mitään tommoisia kirkko- eikä rukousperinteitä. Lähdin riparille vaan, koska kaikki kaveritki lähti. Minusta se oli oikeestaan leikkimistä ja laulamista vaan. Se oli enemmänkin semmoista hauskanpitoa kuin semmosta jeesustelua.

Nyt varmistui paikat isoskoulutukseen, niin mä pääsen sinne ens vuoden riparille. Vähän harjoitellaan niitä, mitä viime vuoden isoksetkin on tehnyt. Kaikkia niitä sketsejä ja leikkejä, miten vedetään niitä hyvin, että saadaan kaikki mukaan.

Ideologisella ulottuvuudella näkyy selkeästi sosiaalisen nuoren ateistinen kanta. Sielunkin hän ajattelee lähinnä persoonana, ei niinkään jonain henkenä, joka jatkaisi jonnekin tuonpuoleiseen. Uskonnollisuuden ideologisessa ulottuvuudessa sosiaalisella nuorella ei juurikaan tapahtunut rippikoulun myötä muutoksia. Myöskään uskonnon yksityinen harjoittaminen ei lisääntynyt. Sosiaalinen nuori lähti rippikouluun, koska kaikki kaveritkin lähtivät. Tämän nuoren mielestä rippileirillä parasta oli leikkiminen ja laulaminen sekä onnistuneet sketsit. Uskonnon harjoittamisen julkisella tasolla tapahtui kuitenkin muutoksia. Sosiaalinen nuori on viihtynyt rippikoulussa ja haluaa tehdä seuraavan kesän leiristä ikimuistoisen. Tämä nuori siis jatkaa mukana seurakunnan toiminnassa.

5.3.3 Uskova nuori

Uskova nuori käsittää kristinuskon melko pitkälti siten, kuin se on pyhäkoulussa, koulun uskonnon tunneilla ja rippikoulussa opetettu. Uskovan nuoren kotona kristinusko ei ollut mitenkään keskeisessä roolissa ja toinen vanhemmista on eronnut kirkosta. Uskovaa nuorta kristinusko ja sen opit alkoivat toden teolla kiinnostamaan vasta rippikoulussa ja nuori onkin rippikoulun myötä aktivoitunut lukemaan Raamattua ja rukoilemaan. Myös somesta nuori on löytänyt kiinnostavaa kristillistä sisältöä.

Jumala on aika lailla samanlainen kun Raamatussa kerrotaan. Ja Jumala on varmaan kolmiyhteinen. On Isä, Poika ja Pyhä Henki. Jos Raamatussa sanotaan, että Jeesus on noussu kuolleista, niin sitten niin on tapahtunu. Mä ajattelen, että Jeesus on sovittanut ihmisten synnit. Mä oon koittanu myös googlailla siitä vastausta. Tärkein kristinuskon oppi on kultainen sääntö. On hyvä muistaa aina, että ku tekee jotain, niin sitten ne teot voi tulla aina takaisin, mitä on tehnyt jollekki.

Mä en usko uudelleensyntymiseen. Mä uskon johonkin, no onks se sitten taivas vai mikä se on, niin johonkin semmoseen tilaan pääsee. Ehkä siellä on jotain niin sanottuja suojelusenkeleitä, mutta ehkä ei ole. Kyllä mä uskon, että jollain tavalla voi rukoilun kautta saada merkkejä muilta sieluilta.

Koska mä itse uskon Jumalaan, niin kyllä mä Raamattua luen ihan tasasin väliajoin. Luen Raamattua yleensä illalla. Aloin lukemaan riparin jälkeen, kun mä

sain Raamatun. Mä aloitin lukemaan siitä Uuden testamentin alusta. Mä on lukenut aika paljon Johanneksen evankeliumia. Joskus tuolla Instagramissa ja Tik Tokissa saattaa tulla uskonnollisia aiheita. Siellä saattaa olla semmoisia evankeliumin lukuja, että sun kannattaa lukea tää, niin joskus meen kattomaan niitä. Jos mä oon kuullut jotain, mitä Raamatussa sanotaan, mitä kannattaa tehdä ja mitä ei kannata tehdä, niin kyllä mä niitä itse yritän seurata.

Kyllä mä välillä ihan rukoilinkin. En ole sitä tehnyt ennen rippikoulua. Yleensä se on Isä meidän -rukous. Tai jos on jotain mielen päällä tai jos tuntuu, et on tehny jotain väärin, nii sen voi siirtää vaikka rukoilun kautta Jumalalle ja Jeesukselle, et sillä saa rauhaa ajatuksiin. Mulla on semmoinen yksi sovellus, jossa on semmosia rukouksia, niin saatan joskus lukee niitä.

Faija ei kuulu kirkkoon, äiti kuuluu. Isä tais kuulua tossa nuorempana, mutta oliko se kaksikymppisenä tai jotain, tais erota kirkosta. Mä kävin lapsena joka keskiviikko seurakunnan kokkikerhossa. Kyllä siinä rippileirissä oli semmoinen uskonnollisuuden puoli, että kyllä se uskonto on kiinnostanut.

Ripari ei niin paljon keskittyny uskontoon, mutta kyllä siellä käytiin uskonnollisiakin asioita läpi. Mulla oli alun perin ideana jatkaa isoseksi. Sitten se vähän muuttui, kun piti alkaa herätä tosi aikasin. Mä luulin, että se olisi ollu myöhemmin, ne isoskoulutukset ja noi. Ja sitte ne oli aika tiuhaan tahtiin. Esimerkiks sunnuntaisin aina sillon tällön piti herää jotain kello yhdeksältä. Joka toinen perjantai, tai joka perjantai melkein, piti mennä sinne kirkon nuorisotilaan.

Uskovalla nuorella suurimmat muutokset tapahtuivat ideologisessa ulottuvuudessa.

Rippikoulu on aktivoinut nuoren lukemaan Uuden testamentin tekstejä sekä googlailemaan vastauksia itseään kiinnostaviin kysymyksiin. Uskovan nuoren rituaalisen ulottuvuuden muutokset näkyvät lisääntyneenä Raamatun lukemisena ja rukoiluna. Rippileirille uskova nuori hakeutui siksi, että uskonto on häntä jo pidempään kiinnostanut. Ehkäpä siksi, että rippikoulussa ei loppujen lopuksi kovinkaan paljon keskitytty uskonnollisiin asioihin, päätti uskova nuori jättää isoskoulutuksen kesken.

6 Johtopäätökset

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena oli selvittää, millaisia muutoksia nuorten uskonnollisuudessa on heidän oman näkemyksensä mukaan tapahtunut rippikoulun myötä. Näitä muutoksia kartoittamalla tutkielma on pyrkinyt asettumaan osaksi suomalaista uskonnollisuuden tutkimuksen kenttää. Tutkimusote on ollut uskontososiologinen ja keskittynyt erityisesti yksilöiden henkilökohtaiseen uskonnollisuuteen. Näitä henkilökohtaisia uskonnollisuuden muutoksia on peilattu rippikoulun kontekstiin. Tutkielmassa toisin sanoen on tarkasteltu konsekraation näkökulmasta evankelisluterilaisen kirkon oppeja ja käytänteitä sekä insignaation näkökulmasta tavallisten nuorten uskonnollisia ajatuksia ja evankelisluterilaiseen uskontoon liittyvää toimintaa. Eletyn uskonnon tutkimuksen perinteen tavoin tutkielmassa mielenkiinto on suunnattu nuorten omiin uskonnollisiin kokemuksiin ja käytäntöihin, mutta tutkielmassa huomioidaan myös yhteiskunnallinen makrotaso. (Utriainen 2018, 113, 124.)

Useissa eri tutkimuksissa on jo pidempään tuotu esiin etenkin länsimaissa näkyvä sekularisaatio sekä katsomuksellinen pluralisaatio; yhteiskunnat ovat toisaalta maallistuneet ja toisaalta muun muassa globalisaation myötä muuttuneet katsomuksellisesti entistä monimuotoisemmiksi. (Simojoki ym. 2024, 27.) Uskonnollisuuden vakiintuneet ilmiöt ovat siis muutoksessa monin eri tavoin. Sekularisaatio ei tutkimusten mukaan kuitenkaan näy nuorten ikäryhmässä. Viime vuosina nuorten osalta on jopa havaittu hienoista suunnan muutosta. Maallistumiskehitys ei enää kuvasta nuorten ikäryhmää kokonaisuudessaan, päinvastoin nuoria nyt myös liittyy kirkkoon. Tyttöjen oletettu uskonnollisuus on myös yllättäen vähäisempää kuin poikien uskonnollisuus. Kaupunkialueiden nuoret ovatkin nyt uskonnollisempia kuin maaseudun nuoret. (Porkka ja Tervo-Niemelä 2024, 72–75.)

Teoreettisena apuvälineenä uskonnollisuuden muutosten tavoittamisessa on hyödynnetty Glockin ja Starkin muotoilemia uskonnollisuuden ulottuvuuksia. Kaiken kaikkiaan ulottuvuuksia on viisi (Glock ja Stark 1965, 18–38), mutta tässä tutkielmassa näistä ulottuvuuksista on hyödynnetty kahta: uskonnollisuuden ideologinen ulottuvuus ja uskonnollisuuden rituaalinen ulottuvuus, joka on edelleen jaoteltu uskonnon yksityiseen harjoittamiseen ja uskonnon julkiseen harjoittamiseen. Uskonnollisuuden ulottuvuuksia on hyödynnetty esimerkiksi vuoden 2023 katsomusaiheisiin keskittyneessä Nuorisobarometrissa sekä yhdeksässä maassa toteutetussa laajamittaisessa kansainvälisessä rippikoulututkimushankkeessa.

Tämän tutkielman ensimmäisen tarkentavan alakysymyksen avulla keskityttiin tavoittamaan muutoksia nuorten uskonnollisuuden ideologisessa ulottuvuudessa. Ideologisen ulottuvuuden avulla tutkimuksissa pyritään tavoittamaan nuorten henkilökohtainen kristillinen vakaumus ja asenne kristinusko kohtaan. Aiemmissa tutkimuksissa tähän ulottuvuuteen on liittynyt kysymyksiä, joilla on muun muassa kartoitettu, uskooko vastaaja Jumalaan, Jeesuksen ylösnousemukseen, muihin henkiolentoihin, ylikuonnollisiin voimiin tai ruumista erilliseen sieluun. (Porkka ym. 2024, 277–278; Kiilakoski ja Happonen 2024, 56–59.)

Tutkielman tuloksista käy ilmi, että kahdeksasta vastikään rippikoulun käyneestä nuoresta viisi ilmaisi uskovansa kristinuskon Jumalaan. Käsitteet Jumalasta kuitenkin poikkesivat toisistaan: suurimmalle osalle Jumala näyttäytyi samanlaisena kuin Raamattu opettaa, mutta kolminaisuusoppi oli kuitenkin ainakin yhdelle nuorelle jäänyt ymmärtämättä. Yksi nuorista puolestaan kuvaili, että hänelle Jumala on mukana kulkeva Pyhä Henki. Kilpeläisen (2009, 275) tutkimuksessa selvitettiin jumalakäsityksissä tapahtuneita muutoksia rippikoulun aikana. Osa nuorista liitti rippikoulun myötä kristillisiä käsitteitä Jumalaan, mutta osalle esimerkiksi käsitys kolminaisuudesta ei rippikoulussa hahmottunut. Kilpeläisen (2009, 283) mukaan nuoret peilaavat rippikoulussa kristinuskon jumalakäsitystä omaan, jo aiemmin muotoutuneeseen käsitykseensä. Tämä aiempi käsitys myös ohjaa uuden opitun tiedon ymmärtämistä. Moni rippikoululainen pelkän oppien toistamisen sijaan kuitenkin pohtii, tulkitsee ja soveltaa oppimaansa oman uskonnollisen käsityksensä kautta. Tämän tutkielman aineistossa myös useamman nuoren kohdalla nousee esiin pohdiskelleva ote.

No me itse asiassa puhuttiin riparilla siitä, et miten me kuvitellaan, että mikä Jumala on, nii siellä puhuttiin just, että kaikilla se on ihan erilainen, eikä voi sanoa millainen Jumala on. Jotku voi ajatella, että se on joku tyyppi taivaassa, jollain se on sydämessä tai semmonen. Nii mulla se on, en mä näe sitä mitenkään tyyppinä, että se on vaan mukana. (P1)

Ideologiseen ulottuvuuteen sisältyi tässä tutkielmassa myös keskustelua muista korkeammista voimista tai henkiolennoista. Kahdeksasta nuoresta kuusi kuvaili uskovansa Jumalan ja Jeesuksen lisäksi muihin henkiolentoihin. Yleisimmin nuoret mainitsivat suojeleuskon, joka nuorten mukaan voi auttaa fyysisesti tai henkisesti vaarallisissa tilanteissa tai lohduttaa, jos nuorta jännittää. Yksi nuorista, joka ei omien sanojensa mukaan usko Jumalaan, kuvaili, että on olemassa jonkinlaisia henkiolentoja, jotka ovat ”kivoja tai pahoja” (P2). Hänen mukaansa kivat olennot ”auttaa ihmisiä” (P2), mutta pahat olennot ”antaa ihmisille jotain mielikuvituksia” (P2). Näin ollen pahat olennot ”sais ihmiset tekemään jotain paha” (P2). Myös toinen nuori kuvaili, että voisi olla olemassa jonkinlaisia olentoja: ”ei ne varmaan ihan

enkeleitä ole, että ne on sitten jotain muuta tai näkyy jonain muuna” (T4). Nämä olennot voivat olla mukana ”vaikka päätöksenteossa” (T4), jossa olennot ”puhuu mielelle ilman että sä tiedät” (T4). Näistä olennoista ”kai huonot antaa huonoja ohjeita ja huonoja ideoita, jotka johtaa sitte vääriin valintoihin ja tekoihin” (T4). Nämä muihin henkiolentoihin liittyvät ajatukset ovat erityisen mielenkiintoisia. Hyviä ja huonoja ajatuksia antavat olennot voisivat liittyä populaarikulttuurisissa, erityisesti animaatioissa käytettyihin hahmoihin, jotka yleensä viittaavat jonkinlaiseen päätöksentekoon. Päätöstä tekevän henkilön toisella olkapäällä on usein pieni enkelimäinen hahmo, joka suuntaa ajatuksia hyviin tekoihin ja pieni paholaishahmo puolestaan houkuttelee pahoihin tekoihin. Nämä kaksi hahmoa populaarikulttuurissa tosin usein viittaavat ihmisen omaantuntoon.

Mira Karjalainen (2018, 270) tuo esiin sen, että subjektiivisen käänteen myötä uskonnollisuudessa näkyy myös erilaisia vaihtoehtoisia henkisyiden ilmentymiä, jotka voivat näkyä yksilöiden elämässä erilaisina arjen uskonnollisuuden muotoina. Kattokäsitettä uushenkisyys käytetään usein kuvaamaan hyvinkin laajaa kirjoa uusia uskonnollisia ilmiöitä. Esimerkiksi individualismi eli yksilöllisyys ja yksilön omat kokemukset painottuvat uushenkisyudessa. Myös eklektisyys sisältyy uushenkisyyteen ja kuvastaa sitä, että jokainen voi valikoida ja yhdistellä omaan kokemusmaailmaan ja elämäntilanteeseen sopivia aineksia erilaisista uskonnollisista perinteistä. Toisaalta juuri tästä syystä perinteiden taustat ja jopa uskonnolliset instituutiot menettävät painoarvoaan. (Karjalainen 2018, 267.)

Ketola ja Salomäki (2024, 107) kuvailevat vuoden 2023 Nuorisobarometrin aineistosta luokiteltua suurinta katsomustyyppejä sumearajaiseksi. Tässä ryhmässä on piirteitä sekä kulttuurikristillisyydestä että uskonnottomuudesta, mutta myös uushenkisyydestä. Sumearajaisten ryhmässä uskonto ei ehkä ole henkilökohtaisesti kovinkaan merkittävä asia, mutta uskonnosta peräisin olevia perinteitä saattaa sekoittua kulttuuriin tapoihin. Ryhmässä moni myös on avoin sellaisille virikkeille, jotka juontuvat muista kulttuureista tai uskonnoista. Syynä tähän on todennäköisesti uskonnollisen ja katsomuksellisen moninaisuuden ja moniarvoisuuden arkipäiväistyminen. Myös kasvavat viestintäverkostot sekä ideoiden ja ihmisten lisääntynyt liikkuvuus nopeuttavat ja edesauttavat edelleen erilaisten uskontoperinteiden siirtymistä yhteiskunnasta toiseen. (Ketola ja Salomäki 2024, 107.)

Sekularisaatioprosessi näkyy esimerkiksi vuoden 2023 Nuorisobarometrin aineistossa siten, että 22 prosenttia nuorista luokiteltiin uskonnottomiksi (Ketola ja Salomäki 2024, 101).

Kirkon tutkimuksen ja koulutuksen tuoreimman nelivuotiskertomuksen tuloksissa puolestaan alle 30-vuotiaiden ryhmässä uskonnottomien osuus oli 32 prosenttia (Ketola ja Sohlberg 2024, 74). Sama suuntaus näkyy myös pienessä mittakaavassa: tämän tutkielman kahdeksasta haastatellusta nuoresta kaksi eli 25 prosenttia identifioitui ateisteiksi eli he eivät uskoneet mihinkään yliluonnolliseen. Toisen äiti oli eronnut kirkosta eli vanhemman uskonnollisuuden periytyminen näkyi tältä osin. Kuitenkin toisen ateistisen nuoren molemmat vanhemmat kuuluivat kirkkoon, niin kuin nuori itsekin. Erityisen mielenkiintoista on se, että nämä kaksi ateistiksi identifioitunutta nuorta olivat juuri käyneet rippikoulun ja molemmat myös jatkoivat isokoulutukseen. Haastattelujen perusteella kaikkien osallistuneiden nuorten perheissä uskontoon kuitenkin suhtauduttiin liberaalisti. Tällaisissa perheissä usein nuorille mahdollistetaan valinnanvapaus ja nuorten tekemiin uskontoon liittyviin päätöksiin suhtaudutaan neutraalisti. (Gärtner, Hennig ja Müller 2025, 15.)

Kaiken kaikkiaan uskonnollisuuden ideologisen ulottuvuuden osalta tämän tutkielman aineistosta ei noussut esiin merkittäviä muutoksia. Jumalakäsitystään nuoret olivat kuitenkin aktiivisesti rippikoulussa pohtineet ja siitä oli keskusteltu sekä rippikoulussa papin kanssa että kavereiden kesken rippikoulun jälkeen. Sen sijaan nuorten käsitykset enkeleistä, muista korkeista voimista tai henkiolennoista, jotka vaikuttavat ihmisten päätöksentekoon, ovat todennäköisesti peräisin ajalta ennen rippikoulua eikä näiden osalta siis tapahtunut muutoksia rippikoulun myötä. Myös pohdinnat siirtymisestä ja ajatukset kuoleman jälkeen menehtyneisiin ihmisiin yhteyden saamisesta kuvastavat pikemminkin uushenkisiä virtauksia kuin evankelisluterilaisen kristinuskon keskeisiä oppeja.

Tämän tutkielman toinen tarkentava alakysymys liittyi muutoksiin uskonnon yksityisessä harjoittamisessa. Rukoileminen on ollut yleisin suomalaisten henkilökohtainen uskonnon harjoittamisen muoto. Rukouksia tutkinut Mari Parkkinen (2021) on eritellyt erilaisia rukoilun tyyppisiä, jotka voivat olla esimerkiksi pohdiskeleviä, ritualistisia tai kiittäviä. Yleisin rukouksen muoto on kuitenkin korkeammalle voimalle esitetty pyytävä rukous, jossa toivotaan ratkaisua tai apua johonkin. Vuoden 2023 katsomusaiheisen Nuorisobarometrin uskonnon yksityistä harjoittamista mitattiin kysymällä nuorilta, kuinka usein he rukoilevat. Tuloksista käy ilmi, että nuorista kuukausittain rukoilee 15–20 prosenttia. Edellisen kerran katsomusaiheisia kysymyksiä esitettiin vuoden 2006 Nuorisobarometrissa. Tuon vuoden tuloksiin verrattuna rukoileminen on vähentynyt. Molempina vuosian naiset olivat rukoilleet enemmän. Vuoden 2019 Gallup Ecclesiastica -tutkimuksen mukaan kuitenkin erityisesti naisten rukousaktiivisuus on vähentynyt. (Kiilakoski ja Happonen 2024, 61.)

Tutkielman aineistosta käy ilmi, että rukoilemisessa on rippikoulun myötä tapahtunut muutoksia. Viisi kahdeksasta nuoresta ilmoitti rukoilevansa, osa aktiivisemmin, osa satunnaisemmin. Osa ilmoitti, että rukoilu oli lisääntynyt rippikoulun myötä. Yleisintä rukoileminen oli iltaisin rauhassa omassa huoneessa, esimerkiksi Isä meidän -rukouksen muodossa.

Kyllä mä välillä ihan rukoilenkin. En ole sitä tehnyt ennen rippikoulua, että se on valaissut tämmöseen ja oon enemmän uskonnollinen rippikoulun jälkeen. (P1)

Porkan ja Tervo-Niemelän (2024, 68–69) mukaan tutkimuksissa on näkynyt viime vuosina rukoilemisen lisääntyminen. Rippikoulukyselyissä pitkään laskusuunnassa ollut rukoileminen on poikien osalta noussut vuodesta 2021 ja tyttöjen osalta rukoileminen on myös kääntynyt kasvuun vuonna 2024. Porkan ja kumppaneiden (2024, 278) tutkimushankkeen tuloksista käy ilmi, että ennen rippikoulua nuorista 27 prosenttia ilmoitti rukoilevansa, mutta rippikoulun jälkeen 46 prosenttia ilmoitti, että rukoilu on heille tärkeää. Rukoilun merkitys kasvoi erityisesti sellaisten nuorten osalta, joiden kodeissa uskonnollisuudella ei ollut keskeistä roolia.

Ketolan ja Sohlbergin (2024, 89–90) mukaan 87 prosenttia suomalaisista ilmoitti lukevansa Raamattua vähemmän kuin kerran vuodessa tai ei koskaan. Vain seitsemän prosenttia lukee Raamattua kuukausittain. Tässä suhteessa rippikoulun käyneet nuoret ovat poikkeus. Tämän tutkielman aineistosta käy nimittäin ilmi, että lisääntyneen rukoilun lisäksi myös Raamatun lukemisessa on tapahtunut muutoksia. Neljä nuorta kahdeksasta ilmoitti lukevansa Raamattua. Suurin selittävä tekijä kuitenkin lienee se, että nuoret ovat saaneet rippikoulusta mukaansa oman Raamatun, jota on illalla omassa huoneessa luontevaa lukea samalla kun rauhoittuu ja mahdollisesti myös rukoilee.

Sosiaalisen median käyttö on yleistä nuorten keskuudessa. Sosiaalisesta mediasta kristinuskoon liittyviä sisältöjä etsivät erityisesti nuoret miehet. Uskovat miehet ovat myös aktiivisempia etsimään uusia ihmisiä ja yhteisöjä verkostoitumismielessä. (Ketola ja Sohlberg 2024, 97.) Tämän tutkimuksen aineistossa molemmat sukupuolet olivat nähneet sosiaalisessa mediassa myös uskontoihin liittyvää sisältöä, mutta kaikkein aktiivisin tällä osa-alueella toimiva nuori oli uskovaksi identifioitunut poika. Tämä nuori etsi tietoa kristinuskon opeista Googlesta sekä viihtyi Instagramin ja Tik Tokin uskonnollisten sisältöjen parissa. Näiltä kanavilta oli löytynyt esimerkiksi suosituksia lukea tiettyjä evankeliumin lukuja. Tällä nuorella oli myös puhelimessaan sovellus, josta löytyy erilaisia rukouksia.

Tämän tutkielman kolmantena tarkentavana alakysymyksenä oli selvittää rippikoulun myötä tapahtuneita mahdollisia muutoksia uskonnon julkisessa harjoittamisessa. Salomäen (2024, 196–197) mukaan perheiden uskonnonharjoittamisessa on tapahtunut muutoksia siten, että jumalanpalveluksiin osallistutaan yhä harvemmin. Perheissä ei myöskään puhuta uskonnosta enää yhtä paljon kuin aiempina vuosikymmeninä. Entistä harvemmin kodeissa myöskään enää luetaan yhteistä iltarukousta. Seurakunnan toimintaan, kuten pyhäkouluun tai kerhoihin lähetetään entistä vähemmän lapsia. Uskonnon rooli onkin kaiken kaikkiaan heikentynyt suomalaisissa kodeissa.

Tutkielman aineistosta käy ilmi, että tämän pienen otannan osalta tilanne on osittain hieman erilainen. Suurin osa haastatelluista nuorista muisteli osallistuneensa lapsena seurakunnan järjestämiin kerhoihin, osa myös leireille. Lähestulkoon kaikki perheenjäsenet olivat myös käyneet rippikoulun. Tosin osalla toinen vanhemmista oli sittemmin eronnut kirkosta. Osalla nuorista uskonnollisuus ei näy arjessa tai edes juhlapyhinä, mutta yhdellä perheistä oli joulukirkkoperinne, toisen perhe puolestaan vieraili jouluisin hautausmaalla. Tältä osin muutokset olivat siis melko vaatimattomia. Kahdeksasta nuoresta kuusi jatkoi isoskoulutukseen, joka on sinänsä looginen jatkumo pitkälle seurakunnassa toimimisen perinteelle.

Porkan ja kumppaneiden (2024, 285–286) mukaan rippikoulu sosiaalistaa tehokkaasti nuoria kirkon piiriin. Mikäli nuoret jatkavat mukana seurakunnan toiminnassa, ennustaa se pidempiaikaista kirkon jäsenyyttä. Erityisesti sellaisten nuorten osalta, joiden lapsuudenkodissa uskonnollisuudella on ollut vähäisempi rooli, voi seurakunnasta tulla myös tärkeä yhteisö, jossa pohtia uskonnollisuuttaan. Tämän tutkielman aineistosta nousee esiin yksi nuori, joka ei tiedä vanhempien uskonnollisesta vakaumuksesta juuri mitään ja joka itsekään ei omien sanojensa mukaan usko Jumalaan. Tämä samainen nuori kuitenkin ilmaisee olevansa kaikkein aktiivisin seurakunnan toimissa ja jopa auttelevansa joskus kirkolla arkipäiväisissä askareissa. Seurakunnan rooli yhteisönä siis korostuu haastatteluissa. Vaikka muutoksia kaiken kaikkiaan ei ehkä ole tapahtunut lisääntyneenä osallistumisaktiivisuutena, on muutoksia kuitenkin tapahtunut asenteiden osalta.

On tullu semmoinen vapaampi olo seurakunnasta ja kirkosta. Että se ei ole semmoista pakottavaa uskomista. Se on enemmän semmosta tukemista ja muuhun elämään liittyvää. (P1)

Tässä pro gradu -tutkielmassa on muutoksia pyritty kuvaamaan myös tyypittelemällä aineiston analyysiyksiköistä kolme katsomuksellista identiteettiä. Nämä identiteetit eivät enää

kuvasta yhtäkään tiettyä nuorta, vaan ne on konstruoitu eri analyysiyksiköitä yhdistellen. Perinteitä kunnioittava nuori edustaa kulttuurikristillisyyttä eikä hänellä rituaalisen ulottuvuuden osalta tapahtunut muutoksia. Ideologisen ulottuvuuden osalta jotkut rippikoulussa käydyt keskustelut ovat jääneet mieleen, mutta melko vähäisiä olivat muutokset tälläkin saralla. Sosiaalisen nuoren muutokset keskittyivät rituaalisen ulottuvuuden julkiseen uskonnon harjoittamiseen, joka lisääntyi merkittävästi. Tämä kuvitteellinen nuori ei ennen rippikoulua osallistunut juurikaan seurakunnan toimintaan ja lähti rippikouluunkin vain kavereiden mukana. Rippikoulu osoittautui kuitenkin niin mukavaksi, että nuori hakeutui isoskoulutukseen ja haluaa tehdä ensi kesän leiristäkin hauskan kokemuksen uusille rippikoululaisille. Uskovan nuoren osalta muutoksia tapahtui erityisesti ideologisen ulottuvuuden osalta. Tämä nuori kertoo uskovansa Jumalaan ja oli jo ennen rippikoulua kiinnostunut uskonnosta. Tämän kuvitteellisen nuoren mielestä uskontoon ei ehkä kuitenkaan rippikoulussa suhtauduttu riittävällä vakavuudella ja se saattoi jopa olla pettymys kaikkine leikkeineen ja sketseineen.

Tässä pro gradu -tutkielmassa nuorten uskonnollisuudessa tapahtuneita muutoksia pyrittiin tavoittamaan haastatteleamalla juuri rippikoulun käyneitä nuoria. Aineisto on verrattain pieni ja haastattelut melko lyhyitä. Näin ollen tutkimuksen tulokset eivät ole yleistettävissä. Tutkimuksen edetessä kävi myös ilmi, että nuorten voi olla hyvin vaikeaa analysoida omassa uskonnollisuudessa tapahtuneita muutoksia. Mikäli tällainen tutkimus toteutettaisiin uudestaan, tulisi haastattelu suorittaa sekä ennen että jälkeen rippikoulun. Kaiken kaikkiaan aineisto kuitenkin monelta osin heijasteli aiemmissä tutkimuksissa saatuja tuloksia ja näin ollen vahvasti tämän ajan uskonnollisuuden tutkimuksen kentällä havaittuja muutoksia.

Tämän tutkielman jatkotutkimuksena olisi kiinnostava pyrkiä nuoria haastatteleamalla kartoittamaan tarkemmin heidän käsityksiään erilaisista tuonpuoleiseen liittyvistä ilmiöistä ja peilata saatuja tuloksia sekä populaarikulttuuriin että moninaistuvaan katsomukselliseen kenttään. Tässä aineistossa ilmeni jo monia kiinnostavia tulkintoja erilaisista henkiolennoista ja korkeammista voimista sekä sielusta ja kuolemanjälkeisyydestä. Näitä uushenkisyyteen liittyviä elementtejä kartoittamalla voitaisiin myös mahdollisesti tavoittaa tulevaisuuden uskonnollisen kentän mahdollisia muutoksia.

Lähteet

Aineisto

P1, poika, haastateltu 17.12.2025
 P2, poika, haastateltu 17.12.2025
 P3, poika, haastateltu 18.12.2025
 P4, poika, haastateltu 18.12.2025
 T1, tyttö, haastateltu 17.12.2025
 T2, tyttö, haastateltu 17.12.2025
 T3, tyttö, haastateltu 17.12.2025
 T4, tyttö, haastateltu 18.12.2025

Kirjallisuus

- Eskola, Jari. 2018. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*, toimittanut Valli, Raine. 209–231. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Eskola, Jari ja Suoranta, Juha. 2005. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Gareau, Paul L., Spencer Culham Bullivant ja Peter Beyer. 2018. Introduction: Youth, Religion and Identity in a Globalizing Context: Canadian, Australian, American, and German Case Studies. Teoksessa *Youth, Religion, and Identity in a Globalizing Context : International Perspectives*, toimittaneet Gareau, Paul L., Spencer Culham Bullivant ja Peter Beyer. 1–29. Leiden & Boston: Brill. Viitattu 28.9.2025.
<https://doi.org/10.1080/13537903.2019.1661638>
- Glock, Charles Y ja Rodney Stark. 1965. *Religion and society in tension*. Chicago: Rand McNally & Company.
- Gärtner, Christel, Linda Hennig ja Olaf Müller. 2025. Introduction. Teoksessa *Families and Religion: Dynamics of Transmission across Generations*, toimittaneet Christel Gärtner, Linda Hennig ja Olaf Müller. 11–34. Frankfurt: Campus Verlag.
- Hirsjärvi, Sirkka ja Hurme, Helena. 2001. Tutkimushaastattelu : Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

- Hyvärinen, Matti. 2017. Haastattelun maailma. Teoksessa *Tutkimushaastattelun käsikirja*, toimittaneet Hyvärinen, Matti, Pirjo Nikander ja Johanna Ruusuvuori. Tampere: Vastapaino.
- Karjalainen, Mira. 2018. Käännöksen henkisyys. Teoksessa *Uskontososiologia*, toimittaneet Kimmo Ketola, Tuomas Martikainen ja Teemu Taira. 265–277. Turku: Eetos.
- Ketola, Kimmo, Tuomas Martikainen ja Teemu Taira, toim. 2018. *Uskontososiologia*. Turku: Eetos.
- Ketola, Kimmo ja Hanna Salomäki. 2024. Uskonnollisia, uskonottomia vai vähän molempia? Nuorten suhde uskontoon maallistuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa *Katsomusaiheita. Nuorisobarometri 2023*, toimittanut Tomi Kiilakoski. 101–124. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 76, Helsinki: Valtion Nuorisoneuvosto, julkaisuja 250, Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 25.10.2025. <https://tietoanuorista.fi/julkaisut/nuorisobarometri-2023/>
- Ketola, Kimmo ja Jussi Sohlberg. 2024. Suomalaisten katsomusidentiteetit, jumalausko ja hartauselämän muodot. Teoksessa *Kirkko epävarmuuksien ajassa. Suomen evankelisluterilainen kirkko 2020–2023*, toimittaneet Hanna Salomäki, Kimmo Ketola, Jyri Komulainen, Veli-Matti Salminen ja Jussi Sohlberg. 66–97. Suomen ev.-lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 147. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus. Viitattu 4.9.2025. <https://evl.fi/plus/kirkon-tutkimus/kirkon-nelivuotiskertomus/>
- Kiilakoski, Tomi, Konsta Happonen, Armi Itätalo, Eija Kauniskangas ja Jenni Palomäki. 2024. Esipuhe. Teoksessa *Katsomusaiheita. Nuorisobarometri 2023*, toimittanut Tomi Kiilakoski. 5–8. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 76, Helsinki: Valtion Nuorisoneuvosto, julkaisuja 250, Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 25.10.2025. <https://tietoanuorista.fi/julkaisut/nuorisobarometri-2023/>
- Kiilakoski, Tomi ja Konsta Happonen. 2024. Uskonnollisuuden ulottuvuuksia. Teoksessa *Katsomusaiheita. Nuorisobarometri 2023*, toimittanut Tomi Kiilakoski. 55–63. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 76, Helsinki: Valtion Nuorisoneuvosto, julkaisuja 250, Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 25.10.2025. <https://tietoanuorista.fi/julkaisut/nuorisobarometri-2023/>
- Kilpeläinen, Aino-Elina. 2009. Nuoren jumalakäsityksen muuttuminen rippikoulussa. Teoksessa *Rippikoulun todellisuus*, toimittaneet Tapani Innanen ja Kati Niemelä. 266–287. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

- Knibbe, Kim ja Helena Kupari. 2020. Theorizing lived religion: introduction. *Journal of Contemporary Religion*, 35:2. 157–176. Viitattu 23.11.2025.
<https://doi.org/10.1080/13537903.2020.1759897>
- Kuula, Arja. 2014. *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Laine, Timo. 2018. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*, toimittanut Raine Valli. 29–50. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Luoma, Pentti, Timo Karjalainen ja Kalle Reinikainen. 2006. Johdatus tietokoneavusteiseen laadulliseen tutkimukseen – Esimerkkinä NVivo 7. Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*, toimittanut Jari Metsämuuronen. Luku VII. Helsinki: International Methelp.
- Metsämuuronen, Jari. 2006. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*, toimittanut Jari Metsämuuronen. Luku II. Helsinki: International Methelp.
- Niemelä, Kati. 2009. Nuorten uskonnollinen tausta ja uskonnollisuuden muutos rippikoulunaikana seitsemässä Euroopan maassa. Teoksessa *Rippikoulun todellisuus*, toimittaneet Tapani Innanen ja Kati Niemelä. 288–310. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Pessi, Anne Birgitta ja Henrietta Grönlund. 2018. Julkinen ja yksityinen: uskonnon monipaikkaisuus. Teoksessa *Uskontososiologia*, toimittaneet Kimmo Ketola, Tuomas Martikainen ja Teemu Taira. 100–112. Turku: Eetos.
- Porkka, Jouko, Manuela Hees, Balázs Siba ja Ágnes Pángyánszky. 2024. Religiosity of the Confirmands. Teoksessa *Developing Confirmation Work in Europe – Empirical Findings and Perspectives for Post-Pandemic Times, The Third International Study*, toimittaneet Wolfgang Ilg, Manuela Hees, Eveliina Hellas, Linn Sæbø Rystad, Thomas Schlag ja Henrik Simojoki. 275–290. Viitattu 20.10.2025.
<https://doi.org/10.14315/9783641331573>
- Porkka, Jouko ja Kati Tervo-Niemelä. 2024. Poikien usko vahvistunut edelleen — seuraavatko tytöt perässä? Pitkittäistutkimus rippikoulunuorten suhteesta kristilliseen uskoon ja rippikoulun vaikutuksesta siihen. *Uskonto, katsomus ja kasvatus*, 4(1). Viitattu 25.10.2025. <https://journal.fi/ukk/article/view/154948>
- RKS 2017. Suuri Ihme -rippikoulusuunnitelma 2017. ”Elämää Jumalan kasvojen edessä”. Suomen evankelisluterilaisen kirkon julkaisuja 60, kirkko ja toiminta. Helsinki:

- Kirkkohallitus. Viitattu 21.10.2025. <https://evl.fi/plus/wp-content/uploads/sites/3/2023/08/Suuri-Ihme-Rippikoulusuunnitelma-2017.pdf>
- Salomäki, Hanna. 2024. Kirkon työ lasten, nuorten ja perheiden kanssa. Teoksessa *Kirkko epävarmuuksien ajassa – Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2020–2023*, toimittaneet Hanna Salomäki, Kimmo Ketola, Jyri Komulainen, Veli-Matti Salminen ja Jussi Sohlberg. 196–228. Suomen ev.-lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 147. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus. Viitattu 4.9.2025. <https://evl.fi/plus/kirkon-tutkimus/kirkon-nelivuotiskertomus/>
- Salomäki, Hanna, Kimmo Ketola, Jyri Komulainen, Veli-Matti Salminen ja Jussi Sohlberg. 2024. Esipuhe. Teoksessa *Kirkko epävarmuuksien ajassa – Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2020–2023*, toimittaneet Hanna Salomäki, Kimmo Ketola, Jyri Komulainen, Veli-Matti Salminen ja Jussi Sohlberg. 7–12. Suomen ev.-lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 147. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus. Viitattu 4.9.2025. <https://evl.fi/plus/kirkon-tutkimus/kirkon-nelivuotiskertomus/>
- Simojoki, Henrik, Thomas Schlag, Manuela Hees, Eveliina Hellas, Wolfgang Ilg ja Linn Sæbø Rystad. 2024. Introduction. Teoksessa *Developing Confirmation Work in Europe – Empirical Findings and Perspectives for Post-Pandemic Times, The Third International Study*, toimittaneet Wolfgang Ilg, Manuela Hees, Eveliina Hellas, Linn Sæbø Rystad, Thomas Schlag ja Henrik Simojoki. 20–28. Viitattu 20.10.2025. <https://doi.org/10.14315/9783641331573>
- Schweitzer, Friedrich. 2019. Learning from Each Other: Confirmation Work in Europe and in the United States. *Theology Today* 76(1) 26–37. Viitattu 12.2.2026. <https://doi.org/10.1177/0040573619826952>
- Taira, Teemu, Tuomas Martikainen ja Kimmo Ketola. 2018. Johdanto: uskonnon sosiologinen tutkimus. Teoksessa *Uskontososiologia*, toimittaneet Kimmo Ketola, Tuomas Martikainen ja Teemu Taira. 11–32. Turku: Eetos.
- Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi: Uudistettu laitos*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Utriainen, Terhi. 2018. Epävirallinen eletty uskonto. Teoksessa *Uskontososiologia*, toimittaneet Kimmo Ketola, Tuomas Martikainen ja Teemu Taira. 113–124. Turku: Eetos.

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

1. Koti ja yhteisö

- 1.1. Kertoisitko miten uskonnot, kristinusko ja kristinuskon perinteet näkyvät perheesi, läheistesi ja kavereidesi elämässä? Osallistutko seurakunnan toimintaan?
- 1.2. Olet käynyt rippikoulun. Kertoisitko rippikoulustasi ja miksi halusit käydä sen?
- 1.3. Vaikuttiko rippikoulun käyminen käsityksiisi uskonnosta?

2. Uskonnon harjoittaminen

- 2.1. Kertoisitko seuraavaksi, miten uskonnon harjoittaminen näkyy sinun omassa elämässäsi, ja onko tässä tapahtunut muutoksi rippikoulun myötä?
- 2.2. Harjoitatko jollain muulla tavalla henkisyyttä?

3. Uskomukset

- 3.1. Kertoisitko vielä, minkälaiset uskonnolliset näkemykset tai uskonnolliset opit ovat sinulle tärkeitä?
- 3.2. Onko Jumala osa sinun elämääsi? Onko Jumala samanlainen kuin kirkko opettaa?
- 3.3. Miten ymmärrät sen, että Jeesus Raamatun mukaan sovitti kuolemallaan ihmisten synnit? Mitä ajattelet siitä, että Raamatun mukaan Jeesus nousi kuolleista?
- 3.4. Onko ihmisellä sielu? Mitä sielulle tapahtuu kuoleman jälkeen?
- 3.5. Voisiko mielestäsi olla olemassa muita henkiolentoja, esimerkiksi enkeleitä?
- 3.6. Tapahtuiko näissä uskomuksissa ja ajatuksissa muutosta rippikoulun myötä?

Tuleeko mieleesi jotain muuta tämän aiheen kannalta tärkeää, jonka haluaisit kertoa?